

บทที่ 10 ราชวงศ์หมิง

เมื่อกู่เอกราชจากอนารยชนมองโกลได้แล้ว จักรวรรดิจีนมีราชวงศ์ใหม่ปกครองชื่อราชวงศ์หมิง (Ming, ค.ศ. 1368-1644) นามรัชกาลนับแต่นั้นได้ขนานตามชื่อของปี นับเป็นประเพณีใหม่สืบแต่นั้นมา เมืองหลวงเมื่อแรกสถาปนาราชวงศ์คือ นานกิง แต่ได้มีการสร้างขึ้นใหม่โดยมีกำแพงล้อมรอบยาวที่สุดในโลก ใน ค.ศ. 1421 ราชวงศ์หมิงจำเป็นต้องย้ายเมืองหลวงไปนครปักกิ่งเพื่อให้การระวังป้องกันชายแดนภาคเหนือมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นครปักกิ่งตั้งอยู่ห่างจากกำแพงยักษ์เพียง 70 ไมล์ ถือเป็นเมืองหลวงของพื้นที่ชนต่างชาติ ส่วนใหญ่คืออนารยชนจากเอเชียกลาง ปักกิ่งจึงเป็นกำลังหลักทางการเมืองและการทหารของจักรวรรดิ อาจจะกล่าวได้ว่า อนารยชนเร่ร่อนเลี้ยงสัตว์มีความสำคัญทางทหารที่ในวิถีชีวิตการเมืองจีนจะต้องคำนึงถึงเป็นเบื้องต้น ปักกิ่งเองในประวัติศาสตร์ก็เป็นเมืองหลวงมาช้านานสำหรับราชวงศ์ทั้งหลายที่เห็นความสำคัญของการป้องกันชายแดนภาคเหนือจากอนารยชนที่มาจากเอเชียกลาง อาทิ ราชวงศ์เหลียว หยวน หมิงและชิงในภายภาคหน้าด้วย ส่วนเมืองหลวงที่ตั้งอยู่ในภาคใต้คือ นานกิงก็ดี หางโจวก็ดี ล้วนมีความสำคัญสำหรับราชวงศ์ที่เห็นความสำคัญของการค้าทางทะเลเพราะเมืองหลวงประเภทนี้ไม่ได้มีความหมายทางทหารเกี่ยวข้องกับการป้องกันหรือรบรุก ราชวงศ์หมิงได้ถือนานกิงเป็นเมืองหลวงที่สองรองจากปักกิ่ง ราชวงศ์หมิงได้สร้างพระมหाराชวงศ์ใหญ่โตสวยงามมาก มีกำแพงสี่เหลี่ยมจตุรัสมีปริมณฑลโดยรอบ 5 ไมล์ เป็นมหานครต้องห้ามอยู่ตรงกลางเมืองหลวง

การสถาปนาความมั่นคงปลอดภัย

จักรวรรดิจีนในสมัยราชวงศ์หมิงมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นพอควร ภัยคุกคามที่สำคัญคือภัยอนารยชนโดยเฉพาะมองโกลคุกคามชายแดนจีนภาคเหนือและภาคตะวันตกในลักษณะของการรุกรานและปล้นสะดม ตามชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกมีภัยโจรสลัดปล้นสะดม ส่วนใหญ่เป็นญี่ปุ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีภัยอนารยชนแมนจู (Manchu, สืบเชื้อสายจากกลุ่มหุยเจิน) ภัยคุกคามดังกล่าวได้ทำให้จีนต้องพัฒนาการทหารให้เข้มแข็ง

1. การพัฒนาการทหาร

ยุทธศาสตร์ตั้งรับมีหลักการว่า ต้องตั้งหน่วยรบเป็นทหารอาชีพสี่ตระกูลและยังชีพด้วย

HI 368

239

HI 368

239

ยุทธศาสตร์ตั้งรับมีหลักการว่า ต้องตั้งหน่วยรบเป็นทหารอาชีพสี่ตระกูลและยังชีพด้วย

ตนเอง ประจำตามชายแดนที่มีภัยคุกคามและตามจุดยุทธศาสตร์ หน่วยรบมีหน้าที่ป้องกัน จักรวรรดิ และมีหน้าที่รักษาความสงบและความมั่นคงภายในจักรวรรดิด้วย คามเส้นทางคลองหลวง เส้นทางคมนาคมทางบกและทางน้ำ และในเมืองหลวง ต้องมีกำลังทหารประจำ หน่วยรบเหล่านี้จึง เป็นแนวทหารกั้นกลางกันชน (Military Buffer) ระหว่างจีนกับภัยการคุกคาม และเป็นเครื่องป้องปรามมิให้เกิดกบฏภายในจักรวรรดิด้วย

หน่วยรบอาชีพเป็นหน่วยรักษาความปลอดภัย (Guard units) มีกำลังประจำการ หน่วยละ 5,600 คน ในแต่ละหน่วยที่มีชื่อเฉพาะ แบ่งการบังคับบัญชา เป็นหน่วยย่อย 5 หน่วย ๆ ละ 1,120 คน ทหารต้องขึ้นทะเบียนเป็นทหารอาชีพ ใน ค.ศ. 1393 มีทหารประเภทนี้ 493 หน่วยขึ้นการบังคับบัญชาต่อกระทรวงยุทธนาธิการ ตามภูมิภาคที่แบ่งเป็น 5 เขต มีผู้บัญชาการภูมิภาค (Regional Commander) ที่มีได้ขึ้นการบังคับบัญชาต่อราชการพลเรือน ทหารอาสาสมัครสามารถขึ้นต่ออาชีพได้ในวงศสฤก ได้รับที่ดินเพื่อให้ทำประโยชน์ยังชีพ แบบเดียวกับอดีตที่ชาวนาเลี้ยงทหารในขะมรบ (Farmer-soldier) ทหารอาชีพในสมัยหมิงเป็นชนชั้นสูง (Gentry caste) ที่ผู้บัญชาการมียศถาบรรดาศักดิ์สูงเสมอเสมอเท่ากับข้าราชการพลเรือน

2. การทูต

เนื่องจากการกระทำศึกสงครามต้องสิ้นเปลืองทรัพยากรในแผ่นดินมหาศาล ดังนั้น ถ้ามีหนทางอื่นใดให้เลือกย่อมจะเป็นการชาญฉลาดกว่า ราชวงศ์หมิงก็เฉกเช่นราชวงศ์อื่นในอดีตที่มักนิยมสันติวิธีทางการทูตมากกว่ายุทธวิธี ทั้งนี้ที่ราชวงศ์หมิงได้เถลิงอำนาจ ได้มีการส่งคณะผู้แทนออกไปสู่อาณาจักรโดยรอบ ใน ค.ศ. 1370 เพื่อแจ้งความเปลี่ยนแปลงและให้ส่งเครื่องราชบรรณาการไปถวายตามประเพณี ความสัมพันธ์โดยมีการส่งเครื่องราชบรรณาการถวาย (Tributary Relations) เป็นการแสดงการยอมรับว่า จักรวรรดิจีนยิ่งใหญ่ทรงอำนาจเหนือกว่า ยอมรับว่าจักรพรรดิในฐานะที่ทรงเป็นทวยราชบุตร ย่อมจะทรงเป็นผู้แทนมวลมนุษย์ในการติดต่อกับสวรรค์ผู้ทรงพลังอำนาจอันลึกลับ ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเช่นนี้เป็นความสัมพันธ์ที่มีความเหลื่อมล้ำ แต่สูงไม่เสมอภาคกัน จักรพรรดิไม่สามารถจะทรงอ้างเป็นพระโอรสแห่งสวรรค์เฉพาะในจักรวรรดิเท่านั้น ถ้าจักรพรรดิไม่สามารถจะทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในฐานะที่ทรงเป็นพระโอรสแห่งสวรรค์ในจักรวาลหรือในโลกภายนอก หลักการนี้สะท้อนความนิยมว่า จีนเป็นรัฐที่ยิ่งใหญ่ทรงอำนาจและเจริญรุ่งเรืองที่สุด มีประวัติศาสตร์อันยาวนานนับย้อนหลังไปไกลแสนไกล ความนิยมว่าอารยธรรมจีนยิ่งใหญ่ (Culturalism) นี้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับรัฐอาณาจักรมีความหมายยิ่งใหญ่สำคัญยิ่งกว่าการถวายเครื่องราชบรรณาการเฉพาะแบบดั้งเดิมที่เคย ๑ ครั้ง กับเสีงจะลดเป็น ๑ ครั้ง (Kowtow)

บรรดารัฐทั้งหลายต้องมีความสัมพันธ์กับจีนตามเงื่อนไขจีน ประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมตามระบอบของจีน เครื่องราชบรรณาการเป็นประจักษ์พยานความยิ่งใหญ่ทรงอำนาจและความเจริญรุ่งเรืองของจีนที่มักจะปรากฏว่าสำคัญเกินจริง โดยเนื้อแท้แล้ว ความสัมพันธ์ตามเงื่อนไขจีนเป็นคุณประโยชน์แก่รัฐที่ต้องการผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจการค้าจากจีน ความสัมพันธ์มิได้มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเจ้ากับข้าตามระบอบศักดินาสวามิภักดิ์อย่างเต็มที่ แม้ผู้ปกครองรัฐนิยมสร้างความชอบธรรมในการปกครองด้วยการให้เงินรับรองอำนาจที่ได้มาก็ตาม โดยขอพระราชทานพระราชสาส์นตราตั้งและพระราชลัญจกรเพื่อใช้ประทับพระราชสาส์นถึงจักรพรรดิจีน อีกทั้งการใช้ศักราชตามปฏิทินจีนที่นับรัชกาลจีนมิใช่ นับตามรัชกาลของพระองค์เอง จักรพรรดิจีนทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอนผู้ปกครองรัฐอาณาจักรโดยการพระราชทานคำรับรองอำนาจ ทรงใฝ่พระทัยในการปกครองอันมีระเบียบแบบในรัฐอาณาจักรประเทศราช ทรงพระกรุณาให้มีการค้าขายกับจักรวรรดิจีน พระราชทานพระบรมราโชวาทตามคติขงจื้อและทรงปกป้องคุ้มครองรัฐนั้น ๆ เมื่อมีภัยแผ้วพาน¹ หน้าที่เหล่านี้ ล้วนแสดงอิทธิพลหน้าที่บิดาต่อบุตรตามคติขงจื้อโดยปริยาย ความสัมพันธ์ลักษณะนี้เป็นสัญลักษณ์แห่งความยิ่งใหญ่ของจีนที่ไม่ค่อยจะคุ้มค่านักสำหรับจีน เพราะคณะผู้แทนหลังไหลมาพระราชสำนัก เป็นคณะใหญ่มีผู้คนเป็นเรือนพัน ส่วนใหญ่มักมีพ่อค้าแปลกปลอมมาด้วย จีนต้องต้อนรับเลี้ยงดูตั้งแต่เหยียบแผ่นดินจีนจนถึงวันที่เดินทางพ้นแผ่นดินจีน เส้นทางต้องบำรุงรักษา และต้องมีของพระราชทานล้ำค่ามหาศาลตอบแทน ในความสัมพันธ์กับอารยชนตามชายแดน จีนยังเป็นฝ่ายเสียเปรียบต้องซื้อมิตรไมตรีด้วยของพระราชทานที่มีมูลค่ามหาศาล

ในรัชสมัยจักรพรรดิหยุงโล (Yung-lo, ค.ศ. 1403-1424) ได้กำหนดให้เอเชียใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูมิภาคที่ส่งเครื่องราชบรรณาการด้วย และโปรดให้ส่งกองเรือ (Maritime Expedition) ไปตามน่านน้ำถึง 7 ครั้ง ระหว่าง ค.ศ. 1405-1433 ผู้บัญชาการส่วนใหญ่เป็นขันที ยูนนานมุสลิมชื่อ เจิงโห (Cheng-Ho) ผู้เป็นนักจัดตั้ง นักการทูตและข้าราชการที่มีความสามารถสูงมาก การเดินเรือไกลขนาดนั้นไม่มีพ่อค้าเกี่ยวข้อง เพราะในสมัยนั้น พ่อค้าและแรงงานจีนมีอยู่ทั่วไปในน่านน้ำเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว การเดินเรือด้วยกองเรือขนาดใหญ่ที่ไปไกลถึงอินเดีย เปอร์เซีย เมืองเมกกะ (Mecca) และชายฝั่งทวีปแอฟริกา นั้น มีจุดประสงค์โดยยังไม่เป็นที่ยุติ เข้าใจกันว่า น่าจะมีจุดมุ่งหมายที่จะแสวงหาศัตรูให้พบเพื่อกำจัดแต่ต้นมือ แสวงหาการค้า แสวงหาประเทศราชเพิ่มพูนและแสวงหากำไรชีวิตจากเดินทางผจญภัย²

3. ความเป็นเจ้านือน่านน้ำตะวันออก : โอกาสที่หลุดลอยไป

กองเรือจีน (The Chinese Armada) ที่มีทั้งเรือประมงและสำเภาค้าขาย แสดงความสามารถในการทหารเรือและการเดินเรือในระดับสูงมาก กองเรือจีนได้ต่อเรือขนาดใหญ่มีความยาวถึง

400 ฟุต มีสี่ชั้นและมีห้องที่กันน้ำไว้ได้ จีนได้พัฒนาขีดความสามารถในการเดินเรือและการส่งกำลังบำรุงทุกหนแห่ง เทคนิคการเดินเรือเหนือกว่าทุกชนชาติร่วมสมัย รู้จักการใช้เข็มทิศและการเดินเรือละเอียดตามประสบการณ์ สามารถเดินเรือได้ 6 นอตในสภาพอากาศดีและรู้จักวิธีวัดระยะทางด้วยการตั้งนาฬิกา กองเรือจีนมีความสามารถในการเดินเรือถึงขนาดอ้อมแหลมกู๊ดโฮป (Good Hope) ของทวีปแอฟริกาได้ ด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสูงเช่นนั้น ย่อมทำให้จีนมีโอกาสก่อนชาติอื่นใดที่จะสร้างจักรวรรดิยิ่งใหญ่เป็นอภิมหาอำนาจเจ้าทะเลในภูมิภาคตะวันออก และสามารถที่จะแสวงหาความมั่งคั่งจากการพาณิชย์นาวี แต่จีนได้ปล่อยโอกาสเช่นนั้นให้หลุดลอยไป เมื่อสิ้นรัชสมัยจักรพรรดิหยูโหล ตั้งแต่ ค.ศ. 1433 การเดินทางเรือเป็นกองเรือได้ยุติลงด้วยเหตุหลายประการคือ การเดินเรือต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูงมาก จีนต้องเตรียมรับศึกมองโกลและเตรียมสร้างนครปักกิ่งใหม่ จึงต้องการสงวนทรัพยากรเพื่อการดังกล่าว อีกประการหนึ่ง จีนเห็นการเดินเรือเป็นเรื่องของการผจญภัยแสวงหาโชคผล ไม่มีประโยชน์ใดผลประจักษ์ชัดสำหรับพระราชสำนัก อีกทั้ง การเดินเรือโดยชนที่เป็นผู้นำเปิดโอกาสให้ชนที่มีอำนาจและความมั่งคั่งทำทลายข้าราชกรมมาก การเดินเรือเท่าที่ผ่านมามีจุดมุ่งหมายเพียงแสดงพระบรมเดชานุภาพ ในแวดวงปัญญาชนผู้นิยมลัทธิขงจื้อใหม่มีทรรศนะว่า ความประพฤติปฏิบัติโดยชอบคือรากฐานของการปกครองที่ดี เทคโนโลยีเป็นเพียงเรื่องของการช่างฝีมือสำหรับชนชั้นต่ำ การค้าเป็นกิจกรรมของผู้ที่มีความละโมภไม่เป็นการสมควรที่ราชวงศ์และข้าราชกรมจะให้ความสนใจสนับสนุน ราชวงศ์และข้าราชกรมจึงเพิกเฉยต่อการพาณิชย์นาวี การพาณิชย์นาวีและพลังอำนาจทางทหารเรือที่เห็นชัดในรัชสมัยหยูโหลจึงถึงกาลต้องหยุดชะงักลงในขณะที่กำลังพัฒนาอย่างเต็มที่ก่อนหน้าชาวตะวันตกถึง 150 ปี โอกาสอันงามจึงตกเป็นของโลกตะวันตกซึ่งได้สร้างจักรวรรดิและความมั่งคั่งด้วยนโยบายเรือปืนตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา จนกลายเป็นมหันตภัยคุกคามความมั่นคงปลอดภัยของจีนในศตวรรษที่ 19

4. ภัยมองโกล

การใช้สันติวิธีทางการทูตกับอนารยชนมิได้ให้ผลเต็มที่ตามความประสงค์เสมอไป โดยเฉพาะในกรณีมองโกล ในศตวรรษที่ 15 จีนได้เสริมกำลังและบูรณะกำแพงยักษ์ให้แข็งแรงด้วยเกรงการปิดล้อมจีน ความสัมพันธ์ที่ต้องระวังเสมอนั้นเห็นได้จากการที่จีนต้องสิ้นเปลืองมากกับการมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับมองโกล คณะผู้แทนมองโกลเป็นคณะใหญ่มีผู้คนหลายพัน จีนต้องต้อนรับเลี้ยงดูเต็มที่และต้องให้บรรณาการมีค่ามหาศาลเป็นไหม สิ่งทอ ชา สินค้าฟุ่มเฟือย มองโกลเป็นฝ่ายได้ประโยชน์จากการค้ากับจีนมาก แต่ถึงกระนั้น เมื่อใดที่มองโกลมีผู้นำที่เข้มแข็งมองโกลก็ไม่ละโอกาสที่จะปล้นสดมภ์และรุกรานจีนตั้งสมัยจักรพรรดิทีมูร์ (Timur หรือ Tamerlane, ค.ศ. 1336–1405) ผู้สืบเชื้อสายจักรพรรดิเจ็งกิสข่าน ผู้สร้างจักรวรรดิมองโกลใหม่มีอาณาเขต

ครอบครองเปอร์เซีย เมโสโปเตเมีย รัสเซียภาคใต้และอินเดียภาคเหนือ กองทัพมองโกลเตรียมบุกจักรวรรดิจีนแล้ว แต่จักรพรรดิที่มูร์ตวันเสด็จสวรรคตระหว่างทางใน ค.ศ. 1405 เป็นการปิดฉากสมัยมองโกลเรืองอำนาจนับแต่นั้นมา เอเชียกลางซึ่งเคยเป็นเส้นทางการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตกได้ถูกปิดตาย มองโกลต้องพึ่งพาค้าขายกับจีนทางเดียว มวลหมู่มองโกลเองก็เริ่มอ่อนแอเพราะเงินได้ใช้กุศโลบายยุยงปลุกปั่นให้มองโกลแตกแยกแบ่งฝ่ายรบกันเองจนชาติพลังอันแข็งแกร่งที่จะเป็นภัยคุกคามจีน

ชนมองโกลในดินแดนมองโกเลียภาคตะวันออกเรียกว่าตาดาร์ (Tatars หรือภาษาจีนออกเสียงว่า Ta-tan ตะวันตกเขียนว่า Tartars) มองโกลในดินแดนมองโกเลียภาคตะวันตกและบริเวณทะเลสาบไบคาล (Baikal) เรียกว่าพวกออยรัต (Oirats) มองโกลทุกฝ่ายล้วนหวังมิตรไมตรีจากจีน แต่เมื่อใดที่กำลังเข้มแข็ง ย่อมปล้นสดมภ์และรุกรานจีน สงครามจึงเกิดขึ้นหลายครั้งในสองรัชกาลแรกของสมัยหมิง ใน ค.ศ. 1449 พวกมองโกลออยรัตรุกเข้าประชิดกำแพงยักษ์ จับได้อองคจักรพรรดิแล้ว แต่ใช้เวลาถึงสองเดือนในการคิดไตร่ตรองว่าควรรุกคืบหน้าถึงปักกิ่งหรือไม่ ทำให้จีนมีโอกาสดังจักรพรรดิองค์ใหม่เตรียมตั้งรับ พวกมองโกลท้ายสุดยอมเป็นมิตรไมตรีใน ค.ศ. 1550 มองโกลตะวันออกจากบริเวณเทือกเขาฮัลไตในมองโกเลียรุกรานจีนภาคเหนือ ปล้นสดมภ์นครปักกิ่งอยู่หลายวันแล้วล่าถอย การที่มองโกลสามารถทะลุวงกำแพงยักษ์ลงมาได้ลึกเช่นนั้น เพราะระบบป้องกันของจีนไม่มีประสิทธิภาพ คนจีนทั้งแนวป้องกันและกระทำตนเป็นไส้ศึกช่วยมองโกลเสียเอง ในทศวรรษที่ 1570 พวกมองโกลตะวันออกยอมเป็นมิตรกับจีนโดยยังคงปล้นสดมภ์จีนเสมอมาจนถึงศตวรรษที่ 17

5. ภัยโจรสลัด

ภัยคุกคามจีนอีกด้านหนึ่งมาจากชายฝั่งทะเลตะวันออก เป็นภัยจากโจรสลัดปล้นสะดมในน่านน้ำและชายฝั่งทะเล จีนได้พยายามแก้ปัญหาโดยวิธีการทูต มีคณะทูตจากญี่ปุ่นถึง 11 คณะสู่พระราชสำนักจีนระหว่าง ค.ศ. 1401 ถึง ค.ศ. 1549 ญี่ปุ่นได้ค้าขายกับจีนโดยผ่านเมืองหนิงโป การติดต่อไปมาค้าขายยังเป็นสื่อเผยแพร่อารยธรรมจีนสู่ญี่ปุ่นอีกด้วย ทั้งญี่ปุ่นและรัฐทั้งหลายในเอเชียตะวันออกเฉียงไต้ยินยอมส่งคณะผู้แทนสู่พระราชสำนัก จนจีนต้องจำกัดปริมาณเรือและผู้คนที่จะไปเจริญมิตรด้วย ในศตวรรษที่ 16 โจรสลัดระบาดมาก มีการลักลอบค้าขายโดยมิได้ผ่านการส่งเครื่องราชบรรณาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ บทบาทของญี่ปุ่นที่นิยมเจริญพระราชไมตรีและปล้นสดมภ์แล้วแต่โอกาส ญี่ปุ่นนิยมเดินทางจากญี่ปุ่นภาคตะวันตกมาปากแม่น้ำแยงซี และอ่าวทางโจวชายฝั่งทะเลมณฑลเกียงสีและเจ้อเจียง อีกเส้นทางหนึ่งผ่านหมู่เกาะริวกิวซึ่งเป็น ศูนย์คลังสินค้า (Entrepôt) สำหรับการค้าระหว่างจีนกับญี่ปุ่นไปสู่มณฑลฝูเจี้ยน (Fukien) แต่การค้าที่เฟื่องฟูพร้อมกับ การปล้นสดมภ์โดยมีคนจีนร่วมด้วยนั้นทำให้ท้ายสุดจีนต้องห้ามการค้าทางทะเล ห้ามต่อเรือ

ขนาดใหญ่ การปล้นสดมภ์กลับระบอบมากขึ้น จีนจึงต้องบังคับอพยพคนจีนออกจากชายฝั่งทะเล เพื่อมิให้เป็นเป้าของการปล้นสดมภ์ และกำหนดการค้าขายต้องดำเนินการผ่าน ระบบทนายเครื่องราชบรรณาการก่อน มาตรการเหล่านี้ไม่สามารถหยุดยั้งโจรญี่ปุ่นได้ การปล้นสดมภ์ได้ขยายกลายเป็นการรุกรานชายฝั่งทะเล ปล้นสดมภ์เมืองด้วยกำลังไม่ก็ร้อยไม่กี่พัน

ภัยญี่ปุ่นพัฒนากลายเป็นภัยคุกคามจักรวรรดิยิ่งขึ้นเมื่อญี่ปุ่นได้บุกเกาหลีใน ค.ศ. 1592 จีนต้องไตร่ตรองอย่างหนักว่าควรจะต้องตั้งรับปกป้องเกาหลีอย่างไร จะใช้ทัพบกหรือทัพเรือ? หรือควรใช้สันติวิธีทางการทูตคือ การเจรจา ท้ายสุดจีนได้ตัดสินใจรบกับญี่ปุ่นเพื่อปกป้องดินแดนแมนจูเรีย และจีนภาคเหนือ กว่ากองทัพจีนจะไปถึงเกาหลี ญี่ปุ่นก็ได้ตีเกาหลีแล้ว ในการรบ ญี่ปุ่นใช้ดาบยาว หอกและปืน ได้เปรียบจีนที่ใช้ทหารม้าถือดาบสั้นกว่า อย่างไรก็ตาม อัสัญกรรมของซุนซึกิฮิเดโยชิ (Hideyoshi) ใน ค.ศ. 1598 ได้ทำให้การรบรุกของญี่ปุ่นต้องสิ้นสุดลง ญี่ปุ่นถอยทัพกลับ ในการศึกครั้งนั้นที่ยืดเยื้อยาวนาน จีนได้สูญเสียกำลังผู้คนทหารจีนไป 211,500 คน และสูญเสียเงินทองไปประมาณ 5,832,000 ออนซ์ (Ounce) หรือเทียบเท่าเงินตำลึงเป็นค่าใช้จ่ายซื้อข้าวสารเลี้ยงกองทัพและอีกประมาณ 3 ล้านตำลึงเป็นค่าข้าวและถั่วเหลือง ในการทัพจีนใน ค.ศ. 1592 และ ค.ศ. 1597 จีนสิ้นเงินทองไป 20 ล้านตำลึง ภัยญี่ปุ่นสิ้นสุดความเป็นมหันตภัยไปเองเมื่อตระกูลโตกูงาวา (Tokugawa) ผู้ปกครองญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายปิดประเทศใน ค.ศ. 1636 เป็นต้นไป แต่เมื่อสิ้นภัยมองโกลและญี่ปุ่น จีนในศตวรรษที่ 17 กลับต้องเผชิญภัยแมนจู

จักรวรรดิอันรุ่งโรจน์

ความจริงยังคงเป็นสิ่งที่ปฏิเสธมิได้ว่า ในสมัยหมิง จักรวรรดิจีนเป็นจักรวรรดิที่มีขนาดพื้นที่และประชากรใหญ่ที่สุดยิ่งกว่ายุโรป ภายใน 276 ปี ประชากรจีนเพิ่มจาก 100 ล้าน คนเป็น 200 ล้านคน^๑ ราชวงศ์หมิงได้ฟื้นฟูจักรวรรดิให้กลับเป็นมหาอำนาจ อิทธิพลแผ่ไพศาลไปทั่วภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่เคยปรากฏมาก่อน จีนน่าจะเป็นจักรวรรดิยิ่งใหญ่ทางอำนาจและความมั่งคั่งยิ่งกว่านั้น ถ้าจีนมิได้ปล่อยโอกาสของการเป็นมหาอำนาจทางทะเลที่จะทำให้มีทั้งดินแดนไกลโพ้นทะเลและความมั่งคั่งจากทรัพยากรและการค้าขายนั้นให้หลุดลอยไป และปิดโอกาสจีนเองในการที่จะมีความสัมพันธ์อันดีกับโลกภายนอกซึ่งจะทำให้จีนมีวิสัยทัศน์กว้างไกล และรับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาจักรวรรดิให้ทันสมัย

การมีความสัมพันธ์กับโลกภายนอกในสมัยหมิงมีส่วนทำให้จีนได้รับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี บรรดามิชชันนารีหรือสมณทูตและพ่อค้าได้นำสิ่งประดิษฐ์ทันสมัยประเภทเครื่องกลไก เช่น ขงเล่น นาฬิกา การหล่อปืน ความรู้เรื่องทางวิทยาศาสตร์และจักรวาล (Cosmography) ด้วยวิทยาการสมัยใหม่ ปฏิทินจีนมีระบบที่ถูกต้องเพื่อใช้ในการประกอบพระราชพิธี

เศรษฐกิจ

ในจักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่และมั่งคั่ง มีเศรษฐกิจแบบใดจึงเอื้ออำนวยให้เงินมั่งคั่งเช่นนั้นได้? ข้อนี้ต้องพิจารณาจากนโยบายการคลัง (Fiscal Policy) เกี่ยวกับการใช้รายได้และรายจ่ายของรัฐบาล พัฒนาแหล่งรายได้ วิธีการหารายได้และการกำหนดอัตราภาษี และการพิจารณาสภาพการเงิน (Financial state)⁶ ตลอดจนการพิจารณาเศรษฐกิจของทั้งแผ่นดินประกอบด้วย

1. รายได้รัฐ

ในอดีต หลายราชวงศ์ได้ถือภาษีและการเรียกเก็บส่วยแทนแรงงานเป็นรายได้หลัก แต่ระบบการจัดเก็บส่วยเหลว เต็มไปด้วยความสับสน ซับซ้อนและมีการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง ราชวงศ์หมิงเองในขั้นต้นก็เจริญรอยตามประเพณีดังกล่าวโดยถือภาษีที่ดินเป็นรายได้หลัก รัฐได้แบ่งประชาชนตามอาชีพเป็นทหาร ช่างศิลป์และพลเรือน โดยพลเรือนต้องขึ้นทะเบียนมีชื่อในบัญชีหวังว่าจะต้องเสียภาษีและให้เรียกเกณฑ์แรงงานตามเกณฑ์ครอบครัวและการถือครองที่ดิน ชายฉกรรจ์อายุระหว่าง 16 ปี ถึง 60 ปี ต้องขึ้นทะเบียนเป็นแรงงานเพื่อราชการบ้านเมือง เช่นเป็นแรงงานโยธาสร้างสิ่งสาธารณูปโภคสาธารณูปการ แรงงานรับใช้ตามหน่วยราชการ (Yamen, office) และเป็นทหารเกณฑ์ประจำ แรงงานนอกประเภทนี้กำหนดให้ต้องยังชีพด้วยตนเองตลอด รัฐได้ริตภาษีและแรงงานราษฎรด้วยวิธีการอันสลับซับซ้อนมาก จนต้องกำหนดการจัดตั้งรวมตัวแรงงานเพื่อประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีและเรียกเกณฑ์แรงงาน

ครอบครัวเป็นหน่วยเบื้องต้นของการจัดตั้ง โดยเริ่มด้วยครอบครัว 110 ครัวเรือน รวมกันเป็น 1 หน่วยใหญ่ (Li) เทียบเท่าหมู่บ้าน มีครอบครัว 10 ครัวเรือนหมุนเวียนกันเป็นผู้ปกครองอยู่ในวาระ 1 ปี 1 หน่วยใหญ่ (Li) นี้ประกอบด้วย 10 หน่วยย่อย (Chia) 1 หน่วยย่อย (Chia) ประกอบด้วยครอบครัว 10 ครัวเรือนที่มี 1 ครอบครัวเป็นผู้ปกครอง ระบบ หลี่เจีย (Li-chia) มีหน้าที่รับผิดชอบต่อรัฐในการจัดเก็บภาษีและเกณฑ์แรงงานนอกประเภท ช่วยเหลือนายทะเบียน (Yellow Register) ในการจัดทำบัญชีหวังว่าตามความเป็นจริงในด้านปริมาณแรงงาน ปริมาณครัวเรือนและปริมาณที่ดินที่ถือครอง ระบบหลี่เจียมีหน้าที่แตกต่างจากอีกระบบที่เคยจัดตั้งในอดีตสมัยซ่งคือ ระบบเป่าเจีย (Pao-chia) ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบต่อรัฐในการรักษาความมั่นคงปลอดภัย รักษาความสงบเรียบร้อยและระเบียบแบบแผน กำหนดให้สมาชิกมีความรับผิดชอบร่วมกันในกิจกรรมสาธารณะและดูแลสอดส่องความประพฤติปฏิบัติของสมาชิกทั้งหมดด้วยตนเอง ระบบหลี่เจียและระบบเป่าเจียทำให้สังคมและรัฐมีความมั่นคงปลอดภัย สามารถจัดระเบียบแบบแผนประชาชนได้จนถึงระดับครอบครัว และสามารถปลูกฝังอบรมประชาชนให้มีความคิดความรู้สึกและแสดงพฤติกรรมอันพึงประสงค์ โดยมีรัฐตรวจตราสอดส่องอยู่โดยรอบ ประชาชนทุกหมู่เหล่าสามารถตระหนักได้ในหน้าที่ส่วนตนอันพึงมีต่อสังคมและรัฐ

ระบบการจัดเก็บภาษีได้อิทธิพลต่อเศรษฐกิจและการถือครองที่ดิน มีการจัดแบ่งประเภท ครอบครัวยุคใหม่และที่ดินอย่างละเอียด ครอบครัวยุคใหม่มี 3 ประเภทคือ ประเภท 3, 5 และ 9 ครอบครัวยุคใหม่ต้อง เสียภาษีที่ดินตามปริมาณที่ดินที่ถือครอง ตามผลผลิตต่อปีและคุณภาพของที่ดิน และต้องถูกเรียก เกณฑ์แรงงานตามปริมาณชายฉกรรจ์ในครอบครัวยุคใหม่ ทุก 10 ปี ต้องมีการจัดทำบัญชีที่ดินและแรงงานตามความเป็นจริง รัฐจัดเก็บภาษีพืชผลตามฤดูกาลการเพาะปลูกปีละ 2 ครั้ง คือจัดเก็บภาษีในเดือน 8 เป็นภาษีฤดูร้อน (Summer Tax) เมื่อมีการเก็บเกี่ยวพืชผล และจัดเก็บภาษีในฤดูใบไม้ร่วง (Autumn Tax) ในเดือน 2 เมื่อมีการเก็บเกี่ยวพืชผล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเก็บเกี่ยวข้าว (Rice Crops) ในภาคกลางและภาคใต้ ต่อมาระบบการจัดเก็บภาษี ได้มีการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 16 โดยยินยอมให้มีการชำระภาษีเป็นเงินสดและชำระเงินสด แทนการถูกเรียกเกณฑ์แรงงาน และมีการปรับปรุงระบบการจัดเก็บให้สะดวกขึ้น เป็นระบบภาษีเหมาจ่าย (Single-whip reform, ค.ศ. 1522-1619) รวมภาษีทุกประเภทเข้าด้วยกันเป็นภาษีเดียว (Single tax) ทำให้โครงสร้างภาษีและการจัดเก็บภาษีน่าเชื่อถือมาก ตามระบบใหม่นั้น การจัดประเภทครอบครัวยุคใหม่มีความสำคัญ ชายฉกรรจ์มีความหมายสำคัญกว่ามาก ระบบใหม่ได้กำหนดระยะเวลาของการเสียภาษี กำหนดอัตรา ภาษีคงที่มีหน่วยราชการและเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่จัดเก็บภาษีแทนระบบครอบครัวยุคใหม่ การชำระเป็นเงินสดคือเหรียญกษาปณ์เงิน (Silver) โดยออกใบเสร็จให้ด้วยนั้นสะดวกรวดเร็วกว่าชำระเป็นส่วยที่ต้อง สิ้นเปลืองค่าขนส่งและเวลา โครงสร้างการเงินแบบราชวงศ์หมิงเช่นนี้มีความเข้มงวดกวดขันมากกว่าอดีตมาก

ระบบการจัดเก็บภาษีได้ทำให้เศรษฐกิจเงินพัฒนาเป็นเศรษฐกิจการเงิน (Money Economy) ที่มีปริมาณเงินหมุนเวียนอยู่ในระบบเศรษฐกิจมาก เหรียญกษาปณ์เงินเป็นเงินสดใช้ชำระภาษีและใช้เป็นเครื่องแลกเปลี่ยนการค้าขาย ทุกปีรัฐต้องซื้อแร่เงินเข้าจักรวรรดิเพื่อผลิตเป็นเหรียญกษาปณ์ รัฐได้ผลิตธนบัตรออกใช้โดยห้ามแลกเปลี่ยนเหรียญทองแดงหรือเหรียญเงิน ท้ายสุดธนบัตรก็หมดค่า จนต้องเลิกใช้โดยปริยาย ใน ค.ศ. 1450 นอกจากการจัดเก็บภาษีพืชผลแล้ว รัฐยังจัดเก็บภาษีจากการประกอบ การผลิตและจำหน่ายสินค้าและบริการ ตลอดจนเรียกเก็บค่าธรรมเนียมผูกขาด การประกอบ การผลิตและจำหน่ายสินค้าที่มีกำไรงามอีกด้วย คือ ชา เกลือ เป็นต้น

2. การเกษตร

ภายใต้ระบบการเงินดังกล่าว จีนได้พัฒนาเศรษฐกิจอย่างไร ราชวงศ์มีความประสงค์ที่จะ ให้จักรวรรดิจีนมีเศรษฐกิจแบบยังชีพด้วยตนเองในทุกระดับของชุมชน (Sufficient communities) จูหยวนจาง (Zhu Yuanzhang) ผู้ปราบดาภิเษกและสถาปนาราชวงศ์หมิงมีพระชาติกำเนิดจาก สามัญชนชั้นต่ำ เป็นชาวนาที่ยากไร้ต้องขอกทานมาก่อนที่จะตั้งตนเป็นขุนศึกผู้เอกราชจากมองโกลใน ค.ศ. 1368 เมื่อได้เสวยราชย์ ทรงพระนามว่า หงอู่ (Hongwu, vast military, นักรบผู้กล้า) ย่อมจะ

ทรงตระหนักดีถึงความทุกข์ยากของชาวนา และทรงตระหนักดีถึงทรศนะตามคตินิยมขงจื้อต่อการเกษตรที่ถือว่า การเกษตรเป็นบ่อเกิดแห่งโภคทรัพย์ของแผ่นดิน การค้าเป็นอาชีพต่ำช้าและเป็นกาฝากคุณธรรมอันประเสริฐสำหรับรัฐคือ การประหยดอดออม แต่ราชวงศ์หมิงก็มีได้แก้ปัญหาชาวนาที่ต้นเหตุคือ ปัญหาที่ดิน

ในสมัยหมิง ไม่มีการจัดสรรที่ดินใหม่ และไม่มีการปฏิรูปที่ดิน เพราะจะกระทบกระเทือนต่อชนชั้นปกครองซึ่งเป็นชนชั้นเจ้าที่ดิน ราชวงศ์หมิงเลือกใช้วิธีหนึ่งเพื่อแก้ปัญหาที่ดินคือการบังคับอพยพประชาชนจากภาคใต้ไปพื้นที่ดินและตั้งถิ่นฐานในลุ่มแม่น้ำฮวงโหและแม่น้ำหวาย (Huai) และแจกจ่ายที่ดินแก่ทหารที่ประจำท้องถิ่นเพื่อให้เป็นทหารยังชีพได้ด้วยตนเอง ในศตวรรษที่ 15 รัฐได้ยึดที่ดินขนาดใหญ่จากชนชั้นเจ้าที่ดินแล้วแจกจ่ายหรือให้เช่าแก่ชาวนา ชาวนาได้ถือครองที่ดินมีความเป็นไทมากขึ้นและรัฐยกภาษีให้ รัฐพยายามส่งเสริมการเกษตร แนะนำชาวนาให้ปลูกพืชไร่เพื่อป้องกันพื้นที่ดินมิให้ถูกกัดกร่อนพังทลาย บำรุงรักษาระบบการชลประทานในลุ่มแม่น้ำฮวงโหและแม่น้ำแยงซี ออกกฎระเบียบให้สำรวจข้าวเปลือกขึ้นยังฉางหลวงเพื่อใช้ในภาวะทุพภิกขภัย แนะนำพันธุ์พืชที่เหมาะสมสำหรับการเกษตรในเขตแล้ง (Dry Farming)⁷ เช่น ข้าวฟ่าง มีการทดลองปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารใหม่ โดยเฉพาะที่นำมาจากทวีปอเมริกาคือ ถั่วลิสง ข้าวโพด และมันเทศ ซึ่งล้วนปลูกง่ายทนทานในทุกสภาพดินฟ้าอากาศ การเพาะปลูกธัญพืชเริ่มทดลองปลูกปีละ 2 ครั้ง และทดลองปลูกตามไหล่เขา การปลูกฝ้ายก็เป็นที่นิยมมากขึ้น อุตสาหกรรมในครัวเรือนที่สำคัญคือ การทอผ้า การเกษตรที่พัฒนาไปเช่นนั้นเป็นไปโดยเสรี รัฐมิได้แทรกแซงแต่อย่างใด

3. การค้าขาย

การค้าขายในสมัยหมิงได้ปรากฏความก้าวหน้ามากจนถึงขั้นก่อให้เกิดลัทธิทุนนิยมขึ้น การค้าขายภายในจักรวรรดิเป็นการค้าระหว่างภูมิภาค (Interregional trade) และเป็นการค้าท้องถิ่น (Local trade) สินค้าสำคัญได้แก่ ข้าวเปลือก เกลือ ยารักษาโรค อาหารทะเล ไม้ เครื่องปั้นเผา สิ่งทอ ศิลปวัตถุ เครื่องโลหะ เครื่องถ้วยเปลือกไข่ และสินค้าฟุ่มเฟือย การค้าระหว่างภูมิภาคเจริญมากจนทำให้การผลิตสินค้าและบริการต้องดำเนินไปตลอดวันตลอดคืน ดังเช่น การผลิตเครื่องถ้วยเปลือกไข่ในเมืองจิง-เต๋อ (Ching-te) ซึ่งเป็นศูนย์กลางการผลิตของจักรวรรดิ การผลิตสิ่งทอฝ้ายที่ใช้ฝ้ายดิบจากภาคเหนือและภาคใต้มีศูนย์กลางการผลิตคือ เขตซุงเจียง (Sung-chiang) และมีเมืองเซียงไฮ้เป็นเมืองที่กำลังเฟื่องฟูขึ้นมา ศูนย์การผลิตฝ้ายเนื้อดีที่สุดอยู่ที่บริเวณโดยรอบเมืองนานกิง และส่งออกฝ้ายเนื้อดีที่เมืองกวางตุ้ง (Canton) เมืองกวางตุ้งยังมีชื่อเสียงในการผลิตกะทะเหล็กส่งออกด้วย ในภาคเหนือก็มีศูนย์สิ่งทอฝ้ายคือ เมืองฮั่นโซ่ว (Hankow) สมัยหมิงขึ้นชื่อมากในด้านอุตสาหกรรมประเภทหัตถกรรมที่ต้องใช้งานฝีมือ (Craft goods) สินค้าฝีมือประณีตขึ้นชื่อที่สุดคือ เครื่องเคลือบลงยา เครื่องปั้นเผา เครื่องถ้วยเปลือกไข่ ซึ่งมีแหล่งผลิตส่วนใหญ่ในภาคใต้ โดยพัฒนาเทคนิคการผลิตถึงระดับสมบูรณ์ มีเนื้อใสม่กว่าแข็งแกร่ง นิยมเคลือบสีสามสี

การค้าขายใช้ระบบเงินตรา การชำระภาษีด้วยเงินสดมีส่วนทำให้ระบบเงินตรายังเป็นที่นิยมมากขึ้น แต่ถึงกระนั้น ในสมัยหมิง ยังไม่ปรากฏระบบเงินตราที่ใช้เหรียญกษาปณ์เงิน (Silver currency) อย่างแท้จริง เพราะต้องใช้เหรียญเงินควบคู่กับเหรียญทองแดง ถือเป็นระบบเงินตราที่ใช้แร่โลหะสองชนิด (Bimetallic system) ยังไม่มีการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนที่แน่นอน ส่วนธนบัตรไม่เป็นที่นิยมเพราะแลกเปลี่ยนเป็นเหรียญมิได้ ระบบเงินตราเช่นนั้นเปิดโอกาสให้มีการฉ้อฉลพลิกแพลงเอากำไรได้ง่าย เพียงปลอมแปลงเหรียญเงินก็เพียงพอแล้ว

สมัยหมิง เริ่มรู้จักเหรียญกษาปณ์เงินซึ่งส่วนใหญ่ผลิตในเม็กซิโกในทวีปอเมริกา เดิมเริ่มใช้กันตามชายฝั่งทะเล ต่อมามีการผลิตเหรียญเงินด้วยวิธีการหล่อแล้วตัดขอบด้วยมือ เหรียญเงินเป็นที่นิยมใช้มากจนผลิตไม่ทัน เกิดการผลิตปลอมแปลงเหรียญเงินขึ้นระบอบทั่วไป ตามมณฑลที่มีสิทธิ์ผลิตเหรียญเงินก็นิยมใช้ตะกั่วผสมลดค่าเหรียญ ส่วนเหรียญทองแดงซึ่งเป็นที่ต้องการในตลาดการค้าก็ปรากฏว่ารัฐไม่สามารถผลิตให้ทันความต้องการได้เช่นกัน มีการสั่งแร่เงินเข้าจากญี่ปุ่นและทวีปอเมริกาได้

ภายใต้เศรษฐกิจการเงิน ศูนย์การค้าใหญ่อยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำแยงซีและระบบคลองหลวง เขตการค้าในภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่ติดต่อกับชายกับโลกภายนอกด้วยก็ทำให้จีนได้มีบทบาทร่วมในกระแสการปฏิวัติการค้าที่กำลังเกิดขึ้นทั่วโลก ผลกระทบที่ปรากฏชัดในศตวรรษที่ 17 คือ การนิยมชำระเงินสดแทนการถูกเรียกเกณฑ์แรงงาน ทั้งแผ่นดินจีน มีน้อยแห่งมากที่จะไม่ต้องการสินค้าและบริการจากภายนอก

ในการค้าขายกับโลกภายนอก จีนมีเส้นทางการค้าเดิมคือ เส้นทางการค้าทางบกกับเอเชียกลาง และเส้นทางการค้าทางทะเล ภาคใต้ของมณฑลฝูเจี้ยนมีการค้ากับโลกภายนอก โดยเฉพาะกับพวกโปรตุเกส โดยมีศูนย์การค้าอยู่ที่เมืองฉวนโจว และจางโจว (Chang-chou) ศูนย์การค้ายังมีอีกหลายแห่งคือ บริเวณเมืองกวางตุ้งและหุยโจว (Hui-chou) หลายอำเภอของมณฑลชานซี ซานซี (Shensi) กานสู หลายอำเภอในลุ่มแม่น้ำแยงซีตอนล่าง เมืองหนิงโปและเซาซิง (Shao-hsing) ในมณฑลเจ้อเจียง เมืองนานกิง เมืองซูโจว (Su-chou) และหางโจวล้วนเป็นศูนย์การค้าและความบันเทิงรื่นรมย์ อีกทั้งเป็นศูนย์กลางศิลปวิทยาการ คู่แข่งสำคัญมีเพียงนครปักกิ่งเท่านั้น พ่อค้าเดินทางค้าขายระหว่างภูมิภาคและในท้องถิ่น ความเจริญของการค้าภายในจักรวรรดิอาจวัดได้จากปริมาณสมาคมการค้าประจำภูมิภาค (T'ung-hsiang hui, Regional guilds) ซึ่งล้วนมีหอประชุม (Hui kuan, Guild halls) ตามศูนย์การค้าโดยเฉพาะในนครปักกิ่ง ผู้ก่อตั้งคือพ่อค้าและข้าราชการ หอประชุมเหล่านี้เป็นสถานที่สังสรรค์ นัดพบและเป็นศูนย์ติดต่อและช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ สำหรับทุกหนแห่งที่อยู่ห่างไกล

4. การค้าทางทะเล

การค้าทางทะเลก็นับว่ามีความเจริญรุ่งเรืองมาก จีนได้พัฒนาการต่อเรือและวิธีการเดินเรือข้ามมหาสมุทรจนล้ำหน้ากว่าชนชาติใดในโลกร่วมสมัย ตามเมืองท่าใหญ่ ๆ ล้วนมีเรือต่อเรือ บางแห่งเช่น นานกิงต่อเรือได้ถึง 2,000 ลำ^๑ จีนมีการค้าทางทะเลกับญี่ปุ่น เอเชียอาคเนย์และเอเชียใต้ สินค้าออกที่สำคัญคือ ไหม เหมืองแร่ยาสูบของแดง เครื่องถ้วยเปลือกไข ราชวงศ์หมิงได้ควบคุมการค้าทางทะเลอย่างเข้มงวดมาก ในการเดินเรือ 7 ครั้ง ระหว่าง ค.ศ. 1405-1433 กองเรือจีนมีเรือประมาณครั้งละ 250 ลำและมีลูกเรือหลายพันคน ได้สถาปนาความเป็นใหญ่ของจีนเหนือศูนย์กลางการค้าในน่านน้ำระหว่างมหาสมุทรอินเดียกับช่องแคบมะละกา เกาะลังกาและเมืองคาลิกัต (Calicut) แต่ความยิ่งใหญ่ทางการค้ามิได้เป็นจุดมุ่งหมายของการเดินเรือ 7 ครั้งนั้น จุดมุ่งหมายสำคัญคือ การจงใจให้บรรดารัฐใหญ่ในเอเชียส่งเครื่องราชบรรณาการไปจักรวรรดิจีน ใน ค.ศ. 1433 จีนไม่ส่งกองเรือออกทะเลอีก ทั้ง ๆ ที่มีความเจริญล้ำยุคในการต่อเรือและเดินเรือ ถึงกระนั้น กองเรือที่ทันสมัยยอมทำให้จีนเป็นจักรวรรดิโพ้นทะเล (Oversea Empire) เพราะมีอำนาจควบคุมเมืองท่าสำคัญและจุดยุทธศาสตร์สำคัญทางการค้าในน่านน้ำมหาสมุทรอินเดีย ในปี ค.ศ. 1498 รัฐได้ตั้งหน่วยราชการพิเศษเพื่อควบคุมดูแลการค้าทางทะเลขึ้น 3 แห่ง เมืองหนึ่งไปทำการค้ากับญี่ปุ่น เมืองฉวนโจวทำการค้ากับหมู่เกาะริวกิว (Ryukyu) และได้หัวัน เมืองกวางตุ้งทำการค้ากับเอเชียอาคเนย์

เหตุใดจีนจึงไม่ส่งเสริมการค้าทางทะเลให้รุ่งเรืองสูงสุด? ประการแรก การเดินเรือ 7 ครั้งที่ผ่านมาแม้แต่จุดมุ่งหมายทางการเมืองคือแสวงหามิตรประเทศให้ส่งเครื่องราชบรรณาการแก่จีน มีการบันทึกรายละเอียดข้อมูลสถานที่ทุกหนแห่ง ประการที่สอง ค่านิยมตามคติขงจื้อ ไม่ส่งเสริมอาชีพค้าขาย เห็นว่ารายได้หลักของรัฐคือรายได้จากการเกษตร มองไม่เห็นผลประโยชน์มหาศาลจากการค้าทางทะเล รัฐนิยมการประหยัคต่อออม ไม่นิยมการค้าหากำไร ทั้งยังควบคุมความเติบโตของการค้าและไม่เสริมพลังของการเงินของรัฐเองที่ควรจะมีรายได้มหาศาลจากการค้า สังคมจีนเองก็ห่างไกลทะเล ข้าราชการยังถือว่าหน้าที่จัดเก็บภาษีพืชผล จึงส่งเสริมการเกษตรเป็นหลัก สังคมจีนยังเป็นสังคมที่มีเศรษฐกิจการเกษตรและระบบราชการเป็นรากฐานสำคัญ สถาบันการปกครองไม่ส่งเสริมการค้าขาย อาชีพค้าขายเป็นอาชีพไร้เกียรติ พ่อค้าต้องสยบยอมต่อข้าราชการ และถูกใช้เป็นเครื่องมือตามคติขงจื้อใหม่ ข้าราชการไม่เห็นคุณค่าการค้าและปล่อยให้ชั้นที่ส่งเสริมการค้าขายซึ่งก็ยิ่งทำให้ข้าราชการรังเกียจ การค้าทางทะเลจึงไม่อาจจะพัฒนาได้เพราะเริ่มต้นจากกองเรือใหญ่ 7 ครั้งที่ใหญ่ขึ้นโดยจางวางซันที่ เจิ้งโห ทั้งคตินิยมขงจื้อใหม่และสถาบันการปกครองไม่ส่งเสริมการค้าทางทะเล ไม่ตระหนักถึงคุณค่าประโยชน์ทางการค้าและผลประโยชน์ของชุมชนเมืองจากการค้าขาย

เมื่อพิจารณาความมั่นคงเป็นหลัก การค้าทางทะเลยิ่งไม่ควรจะถูกส่งเสริม ราชวงศ์หมิงถือว่า มองโกลเป็นมหันตภัยคุกคาม การรบและการตั้งระบบป้องกันล้วนต้องอาศัยการระดมสรรพกำลังทรัพยากรในแผ่นดิน เสบียงอาหาร การเกณฑ์ทหารและการรักษาเส้นทางบกเพื่อการส่งกำลังและยุทธปัจจัย อีกทั้ง ญี่ปุ่นและชาวมาลายูก็เป็นโจรสลัดปล้นสะดมภัยร้ายยิ่ง จีนไม่สามารถจะเผชิญศึก 2 ด้านได้ จีนจึงห้ามการค้าทางทะเลซึ่งจะเปิดโอกาสให้โจรสลัดปล้นสะดมได้ ทั้งห้ามการต่อเรือขนาดใหญ่ซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้ใช้เรือปล้นสะดมหรือลักลอบค้าขายจนยากแก่การควบคุม ทั้งนี้มีข้อควรสังเกตร่วมกันว่า ถ้าการค้าทางทะเลเจริญขึ้นจะทำให้รัฐไม่สามารถใช้อำนาจควบคุมและผูกขาดการค้ากับโลกภายนอก และค่านิยมความเชื่อถือต่างชาติจะมีโอกาสแทรกซึมเข้าไปบ่อนทำลายสังคมอันดั้งเดิมของจีนได้ ราชวงศ์หมิงจึงได้ปิดชายแดนชายฝั่งทะเลโดยปริยายโดยการบังคับอพยพผู้คนออกห่างจากชายฝั่งมิให้เป็นเป้าของการปล้นสะดม และปิดเมืองท่าหมดเปิดเฉพาะเมืองกวางตุ้งเมืองเดียวในศตวรรษที่ 16

การเปิดประเทศสู่สังคมโลกในศตวรรษที่ 15 ได้ลงเอยกลายเป็นการปิดประเทศในศตวรรษที่ 16 ตัดโอกาสการพัฒนาเศรษฐกิจการค้า จำกัดขอบเขตการพัฒนาอุตสาหกรรมทั้ง ๆ ที่มีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีล้ำยุค จีนไม่รับรู้กระแสการปฏิวัติการค้าทั่วโลกที่กำลังจะทำให้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมในโลกตะวันตก จีนจึงหมดโอกาสที่จะก้าวเข้าสู่โลกชายฝั่งทะเล (Maritime World) ภาคใต้ซึ่งมีการพัฒนาเขตการค้าใหญ่โตต้องหยุดการพัฒนาไป ข้อมูลจากการเดินเรือ 7 ครั้งในอดีตก็ถูกทำลายภายหลัง ค.ศ. 1479 โดยคำสั่งรณรงค์การทวงยุทธนาธิการ

การค้าทางทะเลนับตั้งแต่นั้นมาเป็นการลักลอบค้าขายและมีการปล้นสะดมทางทะเลเป็นปกติวิสัย การค้าทางทะเลอยู่นอกระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ถือครองราชบรรณาการเป็นสัญลักษณ์ พ่อค้าจีนออกค้าขายตามหน่าน้ำโดยไม่อาศัยพ่อค้าอาหรับคนกลางอีกแล้ว แม้รัฐไม่สนับสนุน แต่การค้าทางทะเลก็ยังคงพัฒนาไป ด้วยเหตุสืบเนื่องมาจากการค้าภายในจักรวรรดิเติบโตใหญ่มากเป็นฐานสนับสนุน เส้นทางการค้าทางทะเลมี 2 ทางคือ สายเหนือจากเมืองหนิงโปและหางโจวไปสู่เกาหลี แมนจูเรียภาคใต้และจีนภาคเหนือ สายใต้จากเมืองเอ๋อหมิง (Amoy) และกวางตุ้ง ไปสู่เอเชียอาคเนย์ เหรียญเงินจากการค้าหลังไหลเข้าสู่จักรวรรดิมากจนในปลายสมัยหมิงระบบเงินตราเกือบจะเป็นระบบเงินตราเหรียญกษาปณ์เงิน (Silver Currency)

ปลายสมัยหมิง เศรษฐกิจจีนเป็นเศรษฐกิจการเงิน (Money Economy) มีการประกอบกิจการค้าและการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชน พ่อค้าผู้เป็นนายทุนต้องเติบโตใหญ่ภายใต้การควบคุมและการผูกขาดโดยรัฐ รัฐมีอำนาจชี้ต้นตายเป็นได้ทุกเมื่อ เมื่อพิจารณาเศรษฐกิจจีนทั้งระบบ ก็จะมีเห็นว่า เศรษฐกิจมีเอกลักษณ์สำคัญคือ รัฐควบคุมเศรษฐกิจการค้าขายอาจทำให้จีนมีส่วนได้รับผลประโยชน์จากการปฏิวัติการค้าทั่วโลก แต่การปฏิวัติการค้าของจีนมีรากฐานอยู่ทั้งภายในและภายนอกจักรวรรดิ การค้าเติบโตใหญ่ภายใต้ขอบเขตจำกัดจนไม่

สามารถจะก่อให้เกิดเศรษฐกิจแบบใหม่ได้ ถึงกระนั้น แม้จะมีคตินิยมและสถาบันการปกครองตรวจสอบความเติบโตใหญ่ของทุนนิยม ก็ยังเกิดชนชั้นพ่อค้าขึ้นมา พ่อค้าหลายแห่งมีเครือข่ายการค้าทั่วแผ่นดิน เช่น จังหวัดหูโจว (Hui-chou Prefecture) มีกลุ่มพ่อค้าใหญ่ทำการค้าทั้งประเทศ

ระหว่างศตวรรษที่ 14 ถึงต้นศตวรรษที่ 16 เศรษฐกิจจีนพัฒนาไปมาก ที่ดินเพาะปลูกเพิ่มมากขึ้น ประชากรเพิ่ม การค้าต่างประเทศเพิ่ม ผลผลิตอุตสาหกรรมและหัตถกรรมเพิ่มพูน มีการหมุนเวียนเงินในท้องตลาดมาก สถาบันการเงินที่ให้บริการรับฝาก รับโอนและให้กู้เงินมีอยู่ทั่วไป ในศตวรรษที่ 17 ความสมบูรณ์พูนสุขปรากฏทั่วไปทั้งการเพาะปลูกและการค้า ทำให้ ประชาชนพอยังชีพได้ในท้องถิ่น การเกษตรขยายและมีการเพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตต่อหน่วยพื้นที่อันจำกัด (Intensive agriculture) ผู้คนมีโอกาสมหาเงินทำจากวงการค้าขาย การอุตสาหกรรม และหัตถกรรมที่เกิดขึ้นใหม่มากมาย เศรษฐกิจดี บ้านเมืองสงบสุขและมีความมั่นคงดี ตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 ทำให้เกิดความสมบูรณ์พูนสุขในศตวรรษที่ 17

การเมืองการปกครอง

ราชวงศ์หมิงได้ฟื้นฟูการปกครองและการสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการแบบของราชวงศ์ถังขึ้นมาใหม่ การปกครองและการสอบคัดเลือกได้กลายเป็นเอกลักษณ์จีนจนถึงศตวรรษที่ 20 มีลักษณะการจัดตั้งให้เป็นราชการทั่วถึงหมดและรวมอำนาจอยู่ที่ส่วนกลางอย่างแน่นหนา ระบบราชการปกครองมีลักษณะเป็นไตรภาคีมี 3 ส่วนเป็นหลักคือ ระบบราชการพลเรือน ระบบราชการทหารและผู้ตรวจราชการ (Censors) ก่อเกิดระบบการถ่วงดุลอำนาจขึ้นในการบริหารราชการแผ่นดิน ระบบราชการดำเนินการตามพระบรมราชโองการและพระบรมราชวินิจฉัย ทหารเป็นพลังอำนาจหนุนค้ำราชบัลลังก์ ส่วนผู้ตรวจราชการเป็นผู้ตรวจสอบสอดส่องการบริหารราชการแผ่นดิน มิให้มีการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ จักรพรรดิถูกกล่อลวงได้ทรงเปรียบเปรยไว้ว่า ระบบราชการทหารและพลเรือนคือพระพาหาซ้ายขวา ผู้ตรวจราชการ คือ กลไกผู้บำรุงรักษาพระพาหาให้เจริญ^๑

1. ระเบียบบริหารของรัฐส่วนกลาง

โครงสร้างการบริหารราชการส่วนกลางยังคงมีองค์กรหน่วยราชการหลักเหมือนเดิม เป็นระบบราชการพลเรือนบังคับบัญชา 6 กระทรวงและหน่วยราชการพิเศษอีกมากมาย ราชวงศ์หมิงได้สร้างหน่วยราชการพิเศษเฉพาะกิจขึ้นมากมายจนท้ายสุดเจริญเป็นหน่วยราชการที่มั่นคง ที่สำคัญคือ

1.1 หน่วยราชการพิเศษทำหน้าที่กำกับการณ์ขนส่งภาษีข้าวทางคลองหลวงจากกลุ่มแม่น้ำแยงซีตอนล่างและแม่น้ำหวายสู่นครปักกิ่ง แทนที่จะขนส่งทางทะเลซึ่งเต็มไปด้วยภัยอันตรายจาก

การที่ผู้เปลี่ยนแปลงสละและสิ้นเปลืองค่าขนส่งมาก ราชวงศ์หมิงให้ชุดลอกคลองของระบบคลองหลวง สายที่สองที่ทั้งร่างอยู่ในมณฑลซานตงภาคตะวันตกตั้งแต่ ค.ศ. 1415 แล้วตั้งสถานีหรือด่านขนอน จัดเก็บภาษีข้าว เกณฑ์ชาวนาเป็นแรงงานในการขนส่ง แต่ต่อมาใช้ทหารขนส่งข้าวเปลือกมากถึง 5 ล้านบุชเชิล (Bushel หรือ 1 picul = 3 bushels)¹⁰

1.2 สำนักข้าหลวง (Intendants) มากมายหลายสำนักเพื่อหน้าที่เฉพาะ เช่น มีหน้าที่ผูกขาดการทำเกลือ มีหน้าที่เป็นตำรวจรักษาความสงบสุข มีหน้าที่จัดเก็บภาษีศุลกากร มีหน้าที่บำรุงรักษาคลองแม่น้ำ เป็นต้น ในการปฏิบัติหน้าที่เฉพาะกิจนั้น ได้มีการกำหนดขอบเขตพื้นที่ปฏิบัติการ (Circuits)

1.3 ข้าหลวงตรวจการ (Inspectors) ทำหน้าที่เป็นจเรทั่วไปออกตรวจราชการภูมิภาค ข้าหลวงตรวจการจะมีหน้าที่เฉพาะกิจเท่านั้นเช่น แก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นในภูมิภาค มีอำนาจหน้าที่เหนือผู้ตรวจการ (Censor) และทหารในพื้นที่นั้น ๆ มีอำนาจตัดสินคดีความฟ้องร้องเรื่องการกดขี่ข่มเหงราษฎรและการฉ้อราษฎ์บังหลวง

1.4 สำนักงานผู้ว่าราชการมีอำนาจหน้าที่ปกครองพื้นที่อย่างต่ำ 2 มณฑล หน่วยราชการพิเศษเหล่านี้ล้วนพัฒนากลายเป็นองค์กรและสถาบันราชการในที่สุดไป

2. การปกครองภูมิภาค

ราชวงศ์จัดแบ่งจักรวรรดิเป็นพื้นที่การปกครอง 2 ประเภทคือ

2.1 ระดับมณฑลทั้งหมด 15 มณฑล (Province) แต่ละมณฑลมีหน่วยพื้นที่ท้องถิ่น (Local units) ตั้งแต่ระดับจังหวัด (Prefecture) 159 แห่ง มีเมือง (Departments) 234 แห่ง และระดับอำเภอ (Districts or counties) 1,171 แห่ง

2.2 มหานคร เป็นพื้นที่การปกครองพิเศษที่ขึ้นการบังคับบัญชาโดยตรงต่อส่วนกลาง มีหน่วยราชการส่วนกลางตั้งอยู่ในมหานครนั้น เช่น มหานครปักกิ่ง นานกิง เป็นต้น

มณฑลเป็นกลไกเชื่อมระหว่างส่วนกลางกับจังหวัด มีการบริหารราชการแบบไตรภาคีเหมือนส่วนกลางคือ ราชการพลเรือน ทหารและตุลาการ เมืองค์รตัวแทนส่วนกลางคือ สำนักข้าหลวงบริหารราชการ (Administrative Commissioner) สำนักข้าหลวงตุลาการ (Judicial Commissioner) และสำนักข้าหลวงทหาร (Military Commissioner) โดยมีผู้ว่าราชการเป็นผู้ประสานราชการทั้งสามฝ่าย

ในระดับท้องที่ มีการจัดแบ่งพื้นที่เป็นอำเภอ (District) แบ่งซอยเป็นตำบลและหมู่บ้าน ตัวแทนราชการส่วนกลางลงไปสู่ท้องที่ระดับต่ำสุดคือ อำเภอ (Hsien, District) เท่านั้น เป็นผู้พิพากษามาจากการแต่งตั้งโดยส่วนกลาง

3. ระบบนิติศาสตร์

ราชวงศ์หมิงได้ยกเลิกบรรดากฎหมายเดิม แล้วสร้างประมวลกฎหมายหมิง (Ming Law Code) ขึ้นใน ค.ศ. 1379 เป็นพื้นฐานแห่งความเป็นระเบียบแบบแผนของสังคม ต่อมา ได้ฟื้นฟูกฎหมายเดิมเฉพาะที่เห็นว่ามีความเหมาะสม ประมวลกฎหมายหมิงส่วนใหญ่เป็นกฎหมายลักษณะอาญาและกฎหมายเพื่อการบริหารราชการ ในการบริหารราชการ ราชวงศ์หมิงได้กำหนดระเบียบปฏิบัติละเอียดถี่ถ้วนและพิมพ์ประชุมบทกฎหมาย (Collected Statutes) ตั้งแต่ ค.ศ. 1511 บทกฎหมายตีความกฎหมายหลักเพื่อเป็นหลักในการบริหาร บทกฎหมายมีเพิ่มพูนและแก้ไขปรับปรุงตลอดสมัยหมิง ข้อมูลทั่วไปมีรายละเอียดมากเช่น ข้อมูลประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์เฉพาะพื้นที่ เป็นต้น หนังสือราชการทุกประเภทมีข้อมูลรายละเอียดมากมายจนต้องมีการจัดแบ่งเป็นหมวดหมู่เพื่อสะดวกในการใช้ การปกครองในสมัยหมิงจึงเป็นการปกครองที่ยึดถือข้อมูลข่าวสารเป็นหลักมาก

4. ระบบราชการ

ระบบราชการมีการศึกษาอบรมแต่เยาว์วัยเป็นพื้นฐานเบื้องต้น แม้มีความนิยมใช้อิทธิพลเครือญาติให้บุตรหลานเข้ารับราชการได้ แต่ถ้ามีการศึกษาเป็นคุณวุฒิด้วย ย่อมทำให้การใช้อิทธิพลไม่ดูน่ารังเกียจและข้าราชการผู้นั้นมีศักดิ์ศรี การศึกษาของบุตรหลานยังคงอยู่ในแวดวงข้าราชการผู้มีอำนาจและมีฐานะดี เป็นการศึกษาอบรมเพื่อให้ผู้นั้นเป็น 'เจ้าคนนายคน' การศึกษาเริ่มต้นในครอบครัวโดยมีบิดาหรือผู้ใหญ่สั่งสอนอบรมโดยตรงหรือจ้างบัณฑิตไปสอนให้ถึงครอบครัว ตำราหลักเบื้องต้นคือ *San-tzu ching* (Three-Character Classics, ตำรากลอนสาม) ของศตวรรษที่ 13 ผู้ศึกษาต้องท่องจำเป็นหลัก เยาวชนนับล้านต้องผ่านการศึกษาดังนี้ทั้งนี้ตำรานี้สรุปความรู้ ทฤษฎีเบื้องต้นและปรัชญา โดยมีลักษณะคำประพันธ์เป็นคำกลอนสัมผัสทั้งหมด 356 บรรทัด ๆ ละ 3 คำ

ในการศึกษาในระดับก้าวหน้า ต้องเข้าศึกษาในสถานศึกษาเอกชนซึ่งตั้งทั่วไปประมาณ 300 แห่ง มีผู้อุปถัมภ์คือข้าราชการหรือพ่อค้า หรือราชสำนัก การศึกษาระดับนี้เป็นการให้วิทยาทาน ไม่เรียกเก็บค่าเล่าเรียนและค่าบำรุงใด ๆ ทั้งสิ้น สถานศึกษามีห้องสมุดและมีหลายแห่ง ออกเอกสารวิชาการ ตลอดจนเก็บรักษาเอกสารตำราโบราณด้วย

ระบบสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการมีข้อสอบแต่เดิมประเมินความรู้ความเข้าใจทั่วไป โดยเน้นความรู้ในตำราคลาสสิก กฎหมาย คณิตศาสตร์ และกิจกรรมการเมือง แต่ต่อมา ข้อสอบเน้นย้ำที่วงทลีลาการประพันธ์ (Literary style) และเทววิทยาของลัทธิขงจื้อ ผลจึงกลับกลายเป็นว่า แทนที่ระบบสอบจะเปิดกว้างให้ตำแหน่งแก่คนที่มีความสามารถในภาคปฏิบัติ ระบบสอบกลับให้โอกาสแก่ชนชั้นผู้มีฐานะดีพอที่จะศึกษาเล่าเรียนยาวนานและพร้อมที่จะเข้าสอบมากกว่า ข้อสอบประเมินความรู้เฉพาะด้านและไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ราชการในภาคปฏิบัติ เพราะความเป็นเลิศ

ทางวรรณคดีและความสามารถในการบริหารราชการเป็นเรื่องที่มีความแตกต่างกันมาก ความเชี่ยวชาญในด้านหนึ่งไม่จำเป็นว่าจะต้องหมายถึงความสามารถชำนาญการในอีกด้านหนึ่งเสมอไป ใน ค.ศ. 1487 ราชวงศ์หมิงริเริ่มประเมินความรู้ ด้วยการกำหนดให้ผู้สมัครสอบแสดงความชำนาญในลีลาการประพันธ์เรียงความ 8 หัวข้อ (Pa-ku wen-chang, Eight-Legged essay style) มิให้เกิน 700 คำ ต้องแสดงความชำนาญพิเศษในการแต่งเนื้อเรื่องและแนวความคิดเห็นมีความสมดุลกัน มีทั้งความเห็นชอบและความคิดเห็นแย้งกันอย่างสมดุล ลักษณะคำประพันธ์นี้สามารถกำหนดโครงสร้างวรรณกรรมจนครอบงำความคิดเห็นได้

กระทรวงพระราชพิธีมีหน้าที่จัดสอบคัดเลือกทั้งระบบ มี 4 ระดับดังนี้

4.1 การสอบระดับอำเภอ

3 ปี สอบ 2 ครั้ง ๗ ละ 3 วาระ (Session) ปัญญาชนผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้รับรองความประพฤติของผู้สมัครสอบ การสอบ 2 วาระแรกคัดผู้สอบตกออก วาระที่สาม ข้าหลวงการศึกษาเป็นผู้จัดสอบโดยกำหนดปริมาณ (โควตา) ผู้สอบไล่ได้ส่งหน้าเหมือนกันทั้งจักรวรรดิ ผู้สอบไล่ได้ระดับนี้เป็นนักเรียนหลวง (Sheng-Yuan, Government student) หรือเป็นผู้มีความสามารถเสมือนบุปผาแรกแย้ม 'ซิ่วไฉ' (Hsiu-ts'ai, beautiful talent) ถือเป็นสมาชิกชนชั้นผู้ดีระดับต่ำ (The Lower Gentry class) เทียบความรู้ระดับนี้เท่าเตรียมอุดมศึกษา มีทะเบียนความรู้ ("licentiate") แต่ก็คือว่าเป็นผู้ดีเข้าสู่แวดวงชนชั้นปกครอง (The elite) นักเรียนหลวงเป็นสมาชิกของวิทยาลัยในอำเภอ ได้รับเบี้ยหวัดเงินปีจากมณฑล และเงินทุนจากปัญญาชนท้องถิ่นเพื่อเป็นทุนอุดหนุนเข้าสอบในระดับมณฑล แต่ถ้าไม่เข้าสอบ ก็ยังต้องเข้าสอบประเมินความรู้เป็นประจำทุกสามปีครั้ง

4.2 การสอบระดับมณฑล

ข้าหลวงการศึกษาผู้จัดสอบต้องเป็นบัณฑิตระดับสูงชื่อคือผ่านการสอบไล่ได้ระดับเมืองหลวงมาแล้ว มีหน้าที่จัดสอบได้ทุกมณฑลยกเว้นมณฑลถิ่นเกิด ในการสอบระดับมณฑล ข้าหลวงมีเจ้าหน้าที่ช่วยประมาณ 8-18 คน ที่อุปราชหรือผู้ว่าราชการมณฑลเป็นผู้แต่งตั้งเจ้าหน้าที่เองต้องเป็นบัณฑิตระดับจูเหียน (Chu-jen) สอบผ่านการสอบไล่ได้ระดับมณฑลมาแล้ว การสอบระดับมณฑลทั่วประเทศกำหนดปริมาณผู้สอบไล่ได้ไม่เกิน 1,400 คน การสอบมี 3 วาระ ๗ ละ 3 วัน ผู้เข้าสอบถูกเก็บตัวตลอดในวาระ' เพื่อสอบเรียงความ 3 เรื่อง หัวข้อเรื่องมาจาก ตำราคลาสสิก 4 เล่ม และแต่งกวีนิพนธ์ 8 บท ๗ ละ 2 บาท ๗ ละ 5 คำ วาระที่ 2 สอบเรียงความ 5 เรื่อง หัวข้อมาจาก ตำราคลาสสิก 5 เล่ม วาระที่ 3 สอบเรียงความ 5 เรื่องเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง กระดาษคำตอบไม่ระบุชื่อแน่ ผู้ช่วยจัดสอบเป็นผู้ตรวจคำตอบแล้วส่งผลสอบให้หัวหน้าประชุมพิจารณาก่อน แล้วจึงประกาศผลสอบภายใน 30-50 วันแล้วแต่ขนาดพื้นที่ของมณฑล อุปราชหรือผู้ว่าราชการมณฑลเป็นประธานพิธีประสิทธิประสาทวุฒิบัตรให้ ผู้สอบไล่ได้เทียบวุฒิต่างปริญญาตรีปัจจุบันสามารถใช้ประกอบอาชีพได้ ถือเป็นจูเหียน (Chu-jen, employable men)

เมื่อการสอบเสร็จสิ้นแล้ว มณฑลต้องส่งกระดาษคำตอบทั้งหมดไปเก็บที่กระทรวงพระราชพิธี ส่วนผู้สอบตกได้รับประกาศนียบัตรหรืออนุปริญญาเป็นถุงเซ็ง (Kung-sheng, Senior licentiates) ผู้สอบได้ระดับมณฑลมีสิทธิ์สมัครสอบระดับเมืองหลวง

4.3 การสอบที่เมืองหลวง

มี 3 วาระ วาระที่ 1 สอบเรียงความ 4 เรื่อง สามเรื่องต้องเป็นเรียงความประเภทแสดงความรู้และอธิบายความ เรื่องที่ 4 เป็นเรียงความเชิงวิจารณ์ประวัติศาสตร์ วาระที่ 2 สอบเรียงความ 4 เรื่องเกี่ยวกับ ตำราคลาสสิก และสอบแต่งกวีนิพนธ์สั้น 8 บท ๆ ละ 5 บาท ๆ ละ 5 คำ วาระที่ 3 สอบเรียงความเกี่ยวกับการเมืองการปกครองปัจจุบัน ประกาศผลสอบภายใน 30 วัน รัฐกำหนดปริมาณผู้สอบไล่ได้ในอัตรา 1 : 10 เป็นบัณฑิตเทียบเท่าปริญญาโท สมควรเสนอชื่อเข้าสอบหน้าพระที่นั่ง เป็นถุงชื้อ (Kung-shih, presentable scholar)

4.4 การสอบหน้าที่นั่ง

จักรพรรดิและข้าราชการชั้นสูงเป็นผู้ดูแลการสอบซึ่งมีเพียงวาระเดียว สอบเรียงความไม่เกิน 1,000 คำ หัวข้อเรื่องปัญหาปัจจุบัน ความเรียงต้องแสดงภาษาศิลป์และท่วงทีลีลาการประพันธ์ชั้นยอด จักรพรรดิทรงร่วมกระบวนการสอบด้วยโดยโปรดให้อัญเชิญพระราชกระแสรับสั่งถามผู้สอบ เป็นการสอบสัมภาษณ์โดยตรง ผู้ช่วย 14 คนเป็นผู้ตรวจคำตอบและจัดอันดับสุดท้ายได้ 10 คน เพื่อโปรดเกล้าฯ จัดอันดับ ผู้สอบไล่ได้หน้าพระที่นั่งมีคุณวุฒิเทียบเท่าปริญญาเอก เป็นจีนชื้อ (Chin-shih, advanced scholars) จักรพรรดิจะทรงพระกรุณาจัดอันดับสุดท้ายเยี่ยม 3 คน จากสุดท้าย 10 คน ให้เป็นผู้ได้รับพระราชทานเกียรติยศยอดเยี่ยมอันดับ 1, 2 และ 3 จีนชื้ออันดับ 1 ของแผ่นดินได้ชื่อว่าเป็นจวงเหยียน หรือ จอหงวน

จีนชื้อสุดท้าย 3 คนถือเป็นจีนชื้อชั้น 1 ชั้นสองคือ จีนชื้อผู้สอบได้อันดับถัดไปในอัตราร้อยละ 30 ของจีนชื้อที่เหลือ ชั้นที่ 3 คือจีนชื้อที่เหลือ การจัดอันดับและจัดชั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการบรรจุเข้ารับราชการและเป็นประวัติการศึกษาเพื่อประกอบการพิจารณาเลื่อนชั้นเลื่อนตำแหน่งต่อไปในชีวิตราชการ จีนชื้อทั้ง 3 ชั้นล้วนมีอายุเฉลี่ยระหว่าง 24-35 ปี จีนชื้อชั้น 1 ได้รับพระราชทานเลี้ยงเป็นเกียรติในวันรุ่งขึ้นและได้รับพระราชทานเงินเป็นบำเหน็จ จีนชื้อที่เป็เรื่องปราชญ์อาจได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นราชบัณฑิตประจำราชบัณฑิตยสถานด้วย

ไม่ว่าผู้มีการศึกษาจะสอบไล่ได้ในระดับใด ล้วนได้ชื่อว่าเป็นข้าราชการและบัณฑิต (Shen-shih, officials and scholars) ทั้งผู้รับราชการและผู้ที่ไม่ได้เข้ารับราชการแต่ประกอบอาชีพในถิ่นเกิดหรือในท้องถิ่นถือเป็นชนชั้นผู้ดี (Gentry class) เป็นชนชั้นสูงแบบหนึ่งผิดจากเดิมที่เป็นชนชั้นสูงเพราะมีชาติตระกูลสูงหรือเป็นนักรบ เจ้าที่ดิน ผู้ดีเป็นชนชั้นสูง เพราะเป็นผู้ทรงคุณวุฒิระบบสอบคัดเลือกได้ผลิตคนมีวิชาและอัจฉริยบุคคลเข้าสู่ราชการและสร้างชนชั้นปัญญาชนสืบต่อภูมิปัญญาจีน ระบบการสอบเป็นบันไดไปสู่ความก้าวหน้ามีเกียรติในสังคม ระบบยังดำรงคงอยู่ได้

เพราะมีช่องทางพิเศษเปิดแก่บุตรหลานของข้าราชการที่มีความดีความชอบคือ การยกเว้นการสอบ เป็นพิเศษให้บุตรหลานได้รับวุฒิบัตรและมีฐานะเป็นบัณฑิตโดยมิต้องเข้าสอบ สถานะบัณฑิตนี้ถือเป็นสถานภาพสืบตระกูล (Inheritance status) อีกช่องทางหนึ่งเปิดแก่ผู้ทูลเกล้าฯ ถวายเงินทอง เป็นกองทุนหลวง (Imperial funds) เป็นการซื้อตำแหน่งอย่างแยบยล โดยใช้เงินตราซื้อหาเกียรติยศ บางครั้งมีการซื้อขายคุณวุฒิมากจนคุณวุฒิไร้ค่าความหมาย ผู้ได้รับคุณวุฒิเช่นนั้นมักได้เข้าชนชั้นผู้ดีแต่มิได้รับยศบรรดาศักดิ์และตำแหน่งราชการ ชนชั้นเจ้าที่ดินและพ่อค้านิยมซื้อหาคุณวุฒิมาก จนท้ายสุดชนชั้นผู้ดียากที่จะกำหนดค่านิยมให้แน่นอนได้ว่าเป็นชนชั้นที่มีสิ่งใดเป็นเอกลักษณ์ ที่ดินหรือคุณวุฒิ?

ราชวงศ์หมิงได้พัฒนาโครงสร้างการเมืองอย่างลับซับซ้อน แต่การปกครองมิได้มีอำนาจ อาญาสิทธิ์แท้จริง รัฐมิได้แทรกแซงกิจกรรมของประชาชนในชีวิตประจำวัน ทั้งจักรวรรดิมีระบบราชการใหญ่โตแต่มีข้าราชการน้อยไม่ถึง 30,000 คน ตามภูมิภาคและท้องถิ่น มีชนชั้นผู้ดีทำหน้าที่เป็นผู้นำโดยพฤตินัย ชนชั้นผู้ดีที่มาจาก การสอบคัดเลือกแม้จะมีปริมาณน้อยแต่ก็เข้ารับราชการเป็นรุ่น ๆ เป็นการถ่ายทอดเลือดใหม่เข้าแทนที่เลือดเก่าและสามารถลดอำนาจอิทธิพลของตระกูลผู้ทรงเกียรติได้ อีกทั้งทำให้ทั้งสังคมมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนชนชั้นอย่างชอบธรรม ไม่กลายเป็นระบบวรรณะ (Caste system) แบบอินเดียที่เกิดแก่เจ็บตายในชนชั้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ในสมัยหมิง ได้มีมาตรการป้องกันการสร้างสมอำนาจอิทธิพลยาวนานในภูมิภาคและท้องถิ่นคือ การห้ามข้าราชการรับราชการในถิ่นเกิด ทำให้ข้าราชการไม่เคยคุ้นกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ต้องพึ่งพาชนชั้นผู้ดีในท้องถิ่น ผู้ดีในท้องถิ่นเป็นคนกลางระหว่างข้าราชการกับประชาชนเป็นผู้ที่ทำให้ข้าราชการรู้จักหน้าที่และเข้าใจความต้องการของประชาชน แต่ผู้ดีก็เป็นผู้ที่สามารถจะตรวจสอบข้าราชการได้ด้วย การปกครองสมัยหมิง จึงกล่าวได้ว่า เป็นการปกครองโดยข้าราชการและผู้ดีในท้องถิ่น ซึ่งต่างเป็นชนชั้นผู้ดีบัณฑิตแบบเดียวกัน ข้อเท็จจริงทางสังคมเช่นนี้อันปรากฏในประวัติศาสตร์ย่อมทำให้ระบบราชการเป็นแกนกลางแห่งอำนาจอย่างแท้จริง¹²

5. ระบบตรวจราชการ

แม้ข้าราชการจะมีอำนาจตามหน้าที่และตำแหน่ง แต่การปฏิบัติราชการอยู่ภายใต้การตรวจตราสอดส่องของหน่วยราชการหนึ่งคือ หน่วยตรวจราชการ (Censorate) ผู้ตรวจราชการ (Censors) ทำหน้าที่ต่างพระเนตรพระกรรณ มักอยู่ในตำแหน่ง 9 ปี ผู้ตรวจราชการจะเดินทางตรวจราชการทุกปี ปฏิบัติราชการจนสิ้นหน้าที่แล้วก็คืนสู่หน่วยราชการสังกัดเดิม ผู้ตรวจราชการมักมีคณะเจ้าหน้าที่พิเศษอยู่ตามกระทรวง ผู้ตรวจราชการคือข้าราชการหนุ่มที่ได้รับเลือก เพราะมีความประพฤติดีปฏิบัติชอบและมีความสัตย์ซื่อ ผู้ตรวจราชการมีสิทธิ์กราบบังคมทูลแนะนำ และทักท้วงได้ในเรื่องราชการ อีกทั้งยังมีหน้าที่กำกับดูแลราชการและมีหน้าที่ตุลาการ โดยหน้าที่เช่น

นั่นทำให้ผู้ตรวจราชการมักจะกลายเป็นบุคคลไม่พึงปรารถนาสำหรับวังราชการ และมักจะมีได้รับการปกป้องจากจักรพรรดิ ผู้ตรวจราชการจึงมักจะรับอามิสสินจ้าง ชูกรรโชก จนถึงขั้นละเลยหน้าที่แสวงหาลาภยศสักการด้วยหวังความก้าวหน้า ความมั่นคงและความดีความชอบ หน่วยตรวจราชการจึงขาดประสิทธิภาพในการตรวจราชการ

ราชวงศ์หมิงได้ตั้งผู้กำกับดูแล (Inspectors) ทำหน้าที่เป็นข้าหลวงออกไปตรวจสอบและแก้ไขปัญหาราชการ มีอำนาจหน้าที่พิเศษเหนือผู้ตรวจราชการและทหาร วิธีการนี้เป็นความพยายามที่จะใช้ขีดความสามารถในการบริหารที่มีเอกภาพเข้าไปใช้ในพื้นที่โดยตรง การปกครองของราชวงศ์หมิงจึงมีความมั่นคงบนพื้นฐานของระบบราชการทหาร ระบบนิติศาสตร์และระบบการปกครองตนเองในท้องถิ่นที่เรียกว่าระบบเปาเจีย การตรวจตราสอดส่องและการสั่งการราชการสะดวกมากเมื่อราชวงศ์หมิงพัฒนาระบบการคมนาคมทางน้ำโดยแม่น้ำคูคลองและทางบก มีสถานีตามรายทางส่งข่าวสาร เป็นระบบไปรษณีย์เบื้องต้น

6. พระราชอำนาจ

แม้ระบบการปกครองมีความเข้มแข็งในการถ่วงดุลอำนาจ แต่โดยเนื้อแท้แล้ว ระบบมีจุดอ่อนใหญ่หลวงคือ พระราชอำนาจอันล้นเหลือ หลักการมีอยู่ว่า เป็นความจำเป็นที่จะต้องใช้พระราชอำนาจเด็ดขาด จักรพรรดิต้องทรงปกครองด้วยพระองค์เอง เป็นการส่วนพระองค์ (Personal rule) ราชวงศ์หมิงเกรงการชิงอำนาจมาก ถ้าข้าราชการมีอำนาจในราชการมากเกินไป ระบบราชการเองก็มีกลไกสลับซับซ้อนต้องการการบริหารจากเบื้องบนที่เข้มแข็ง อิทธิพลการใช้อำนาจเด็ดขาดแบบมองโกลก็ยังมีแผ่ซ่านอยู่ ปัจจัยเหล่านี้คือเหตุผลประกอบว่า จักรพรรดิต้องทรงปกครองแผ่นดินด้วยพระองค์เอง

จักรพรรดิหงอู่ (Hongwu) โปรดให้ยกเลิกตำแหน่งราชเลขาธิการกลาง (Central Secretariat) สำนักงานอัครมหาเสนาบดี (Central Chancellery) และตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีผู้ทำหน้าที่เสมือนนายกรัฐมนตรีในความหมายปัจจุบัน ราชการฝ่ายหน้าจึงขาดบุคคลผู้เป็นผู้นำและราชเลขาธิการ การปกครองอยู่ในมือของคณะผู้ปกครองฝ่ายในราชสำนัก (Inner Court) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชั้นที่ประมาณ 10,000-70,000 คน¹³ ราชบัณฑิตสถานอันหลินต้องทำหน้าที่เป็นราชเลขาธิการ ต่อมาก็แปรรูปกลายเป็นอัครเลขาธิการ (Grand secretariat) อำนาจหน้าที่ขยายกว้างเสมือนเลขานุการในความหมายปัจจุบันคือ เดิมทำหน้าที่รับและส่งหนังสือราชการและตราพระราชกฤษฎีกา (Edicts) ต่อมาอำนาจหน้าที่เสมือนคณะรัฐมนตรีเหนือกว่ากระทรวงทั้ง 6 แต่ไม่มีอำนาจบริหารกระทรวงเหมือนอัครมหาเสนาบดี เพราะไม่มีอำนาจสั่งการ ผู้ที่จะวินิจฉัยสั่งการแต่ผู้เดียวคือ จักรพรรดิ

จักรพรรดิทรงปกครองบ้านเมืองด้วยพระองค์เอง ทรงมีคณะบุคคลทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายในสนองพระบรมราชโองการ ทรงมีกองทหารรักษาพระองค์ (Imperial guard) เป็นฐานอำนาจแข่งกับข้าราชการฝ่ายหน้า ผู้บริหารฝ่ายในส่วนใหญ่เป็นชั้นที่มีอำนาจอิทธิพลมากแข่งกับข้าราชการฝ่ายหน้า เมื่อขาดผู้นำในราชการฝ่ายหน้า ได้ทำให้ชั้นที่มีอำนาจแทน

ตั้งแต่สถาปนาราชวงศ์ จักรพรรดิทรงอุ้ทรงตระหนักถึงมหันตภัยชั้นที่ในการเมืองจีนเป็นอย่างดี จึงทรงพยายามจำกัดอำนาจอิทธิพลชั้นที่ตั้งแต่แรก ด้วยการจำกัดปริมาณชั้นที่ ไม่โปรดพระราชอำนาจยศบรรดาศักดิ์ระดับสูง มีพระบรมราชโองการห้ามชั้นที่เข้าเกี่ยวข้องเอกสารหนังสือราชการ ห้ามวิพากษ์วิจารณ์ราชการ ต้องเคร่งครัดในกฎระเบียบข้อบังคับ ที่สำคัญคือ ห้ามชั้นที่ศึกษาเล่าเรียนระดับสูงอันจะเป็นช่องทางใต้เท้ามีตำแหน่งราชการสูงฝ่ายหน้า แต่ต่อมา ข้อห้ามส่วนใหญ่ไร้ผล เพราะราชวงศ์จำเป็นต้องมีพระรัชทายาท ทำให้จำเป็นต้องมีพระราชสำนักฝ่ายใน ผู้ปกครองพระราชสำนักฝ่ายในคือ ชั้นที่

ในปลายศตวรรษที่ 15 ชั้นที่รู้หนังสือและมีบทบาทเข้มแข็งในราชการแผ่นดิน มียศบรรดาศักดิ์สูง และมักได้รับโปรดเกล้าฯ เป็นข้าหลวงพิเศษไปตรวจราชการภูมิภาค การเปิดโรงเรียนสอนชั้นที่ในพระราชฐานได้ทำให้ชั้นที่มีการศึกษาสูง มีคุณสมบัติที่จะเป็นนักบริหาร ชั้นที่ทำหน้าที่บริหารและเป็นหน่วยข่าวกรองฝ่ายใน เป็นผู้เก็บเอกสารประวัติบุคคลข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน คณะชั้นที่จึงเป็นคณะบริหารส่วนหนึ่งของระบบราชการ ชั้นที่มีชาติตระกูลต่ำ แต่เป็นผู้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท เพราะไม่มีครอบครัวที่จะทำให้ฝังใจในการสร้างอำนาจผลประโยชน์ส่วนตน จึงเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยมาก ชั้นที่สามารถพลิกบ้านเมืองให้รุ่งโรจน์หรือตกต่ำได้เพราะจักรพรรดิทรงปกครองบ้านเมืองผ่านคณะบุคคลฝ่ายในซึ่งส่วนใหญ่เป็นชั้นที่

การแสดงพระราชอำนาจเข้าปกครองด้วยพระองค์เองยังปรากฏอีกด้านหนึ่งคือ การลงพระราชอาญาทางกายแก่ข้าราชการระดับสูง ณ พระมหาราชวัง ตามคดีขงจื้อแล้ว การลงโทษทางกายแก่มวลชนนั้นถือว่าการอันสมควร เพราะมวลชนโง่เขลาไม่รู้ผิดชอบชั่วดี แต่จะลงโทษทางกายแก่ข้าราชการนั้น ไม่เป็นการสมควร เพราะเป็นการลงโทษประจานให้ได้อายโดยไม่จำเป็น ข้าราชการเป็นผู้ที่มีการศึกษาอบรมเป็นบัณฑิต ย่อมประพฤติตนถูกต้องเจริญรอยตามผู้นำ การลงโทษแต่เพียงเจรจาหว่านล้อมก็เป็นการเพียงพอที่จะทำให้ข้าราชการผู้นั้นละอายใจด้วยรู้ผิดชอบชั่วดีอยู่แล้ว ราชวงศ์หมิงกลับมีหลักการใหม่ตามอิทธิพลมองโกลว่า ข้าราชการสมควรเป็นบุคคลที่ควรแก่การยกย่องเป็นปัญญาชน แต่ถ้าประพฤติผิด ก็สมควรที่จะถูกลงโทษทางกายในที่สาธารณะ เป็นพิธีรีตองเพื่อให้หลาบจำมิให้ถือเป็นเยี่ยงอย่างอีก วิธีการลงโทษทางกายที่นิยมคือ การทวนทวายเป็นทั้งเป็น ทรมานกายด้วยกรรมเนียมจารีตนครบาล ลากตัวตระเวนน้ำตระเวนบกประจานไปตามที่สาธารณะ ตัดมือตัดเท้า ตัดอวัยวะ ทรมานกายกลางแดด เป็นต้น

ความเปลี่ยนแปลงในวิถีทางใช้อำนาจดังกล่าวโดยจักรพรรดิทรงปกครองด้วยพระองค์เองย่อมทำให้ระบอบจักรพรรดิราชย์มีอำนาจเข้มแข็งเด็ดขาดกว่าอดีตมาก แต่การรวมอำนาจทั้งหมดไว้ที่สุดยอดคือองค์จักรพรรดิทำให้การกำหนดวินัยจรรยาและคำสั่งการล่าช้าไม่ทันการณ์เกิดความเสียหายใหญ่หลวงแก่ราชการที่จะบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ราษฎร จักรพรรดิต้องมีพระราชภาระกิจหนักอึ้ง เพียงทรงพระอักษรหนังสือราชการแต่ละวันนับพันก็เป็นการสวดวิสัยแล้ว ราชการฝ่ายในมีสภาพเหมือนคอกขวิด สรรพสิ่งและคำสั่งการต้องรอที่ราชการฝ่ายใน วิธีการบริหารโดยรวมอำนาจที่องค์จักรพรรดิจึงยากที่จะทำให้ระบบราชการมีประสิทธิภาพ แม้จักรพรรดิจะทรงพระปรีชาสามารถเพียงใดก็ตาม อีกทั้งยังมีปัญหาการควบคุมอำนาจเป็นการส่วนพระองค์อีก

ราชการฝ่ายหน้าเองก็มีปัญหาขาดผู้นำสั่งการคือ อัครมหาเสนาบดีและสำนักอัครมหาเสนาบดี ชั้นที่มักมีบทบาทนำแทนในบางสมัย มีความพยายามที่จะประสานงานราชการทุกระดับ แต่ก็เป็นการยากยิ่งเพราะราชการมีลักษณะสลับซับซ้อนมาก คณะบุคคลฝ่ายในส่วนใหญ่คือชั้นที่จึงเป็นผู้ปกครองแผ่นดินแทนที่จะเป็นคณะเสนาบดีฝ่ายหน้า ราชการฝ่ายหน้าขาดทั้งผู้นำและขาดทั้งอำนาจ เพราะจักรพรรดิทรงเพิกถอนทั้งอำนาจและผู้นำไป ราชการแผ่นดินจึงขาดประสิทธิภาพ จักรพรรดิและชั้นที่สามารถที่จะใช้อำนาจเด็ดขาดตามอำเภอใจ จนทำให้ระบอบการปกครองมีลักษณะกลับกลายเป็นเผด็จการกดขี่ข่มเหงราษฎร (Despotism) ได้ทุกเมื่อ

ในวงราชการฝ่ายหน้าที่ขาดผู้นำและอำนาจ ต้องสุดแท้แต่จักรพรรดิ รัชกาลใดจักรพรรดิ มิได้ใส่พระทัยในราชการ ราชการก็ยิ่งขาดผู้นำ ราชการฝ่ายในก็ขาดผู้นำ ไม่มีผู้ใดมีอำนาจสั่งการได้ รัชกาลใด จักรพรรดิทรงพระปรีชาสามารถก็มักจะทรงมีความขัดแย้งกับคณะเสนาบดีส่วนใหญ่ ราชการฝ่ายหน้าฝ่ายในล้วนตกอยู่ในอำนาจชั้นที่ เผด็จการเกิดขึ้นโดยง่าย เพราะระบอบจักรพรรดิราชย์แบบสมัยหมิงขาดระบบตรวจสอบการใช้อำนาจอย่างแท้จริง ชั้นที่และบรรดาบุคคลผู้ใกล้ชิดเป็นที่โปรดปรานสามารถจะพลิกแพลงฉ้อฉลพระราชอำนาจได้ วงราชการและชั้นที่เองก็เผชิญโรคเรื้อรังของระบบราชการคือ การแตกแยกแบ่งฝ่าย (Factionalism) ระบอบการปกครองที่ส่งเสริมการปกครองโดยจักรพรรดิที่ริเริ่มตั้งแต่สมัยซ่งได้ตั้งมั่นในสมัยหมิง ก่อเกิดผลเสียหายแก่บ้านเมืองอย่างมหันต์เมื่อชะตากรรมบ้านเมืองขึ้นอยู่กับจักรพรรดิองค์เดียว

สังคม

สังคมนั้นในระดับท้องถิ่นที่อำนาจรัฐแผ่ขยายไปไม่ถึงนั้นเป็นสังคมที่ปกครองตนเอง โดยมีหน้าที่รับผิดชอบต่อรัฐเพียงสองประการคือ การชำระภาษีและการถูกเรียกเกณฑ์แรงงาน ระบบพลีเจียมมีหน้าที่รับผิดชอบในการดังกล่าว ระบบเปาเจียมมีหน้าที่รับผิดชอบต่อการรักษาความสงบสุขภายในและการระวังป้องกันหมู่บ้าน ทั้งสองระบบเป็นระบบที่รัฐจัดตั้งโดยมีบัณฑิตหรือผู้ดีเป็นผู้นำ ด้วยวิธีการจัดตั้งในสังคมนั้นนี้ ทำให้จักรวรรดิสามารถดำรงคงอยู่ได้โดยตลอด แม้จะมีข้าราชการ

ทั้งจักรวรรดิไม่ถึง 20,000 คน บัณฑิตทั้งจักรวรรดิมีเกือบ 500,000 คน สามารถปกครองท้องถิ่น แทนรัฐได้เป็นอย่างดี ชนชั้นที่ครอบงำสังคมจีนคือ ชนชั้นผู้ดีหรือบัณฑิตนั่นเอง

1. ผู้ดี

เมื่อถึงศตวรรษที่ 15 ระเบียบแบบแผนในสังคมได้เปิดหนทางกว้างแก่ชนชั้นข้าราชการที่ถือครองที่ดิน (Landed official class) ด้วยให้มีอำนาจอิทธิพลครอบงำสังคม ตามครรลองแห่งคตินิยมขงจื้อที่ถือว่า การนำสังคมต้องก่อปรด้วยความรู้ทรงคุณปัญญาและความเป็นเลิศทางศีลธรรมจรรยา รัฐได้ปลูกฝังอบรมประชาชนให้มีความเชื่อถือว่า ผู้นำในท้องถิ่นคือ ชนชั้นผู้ดี โดยการสนับสนุนและอุปถัมภ์ประเพณีการศึกษาอบรมตลอดชีวิต การศึกษาอบรมและการสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการได้สร้างบัณฑิตขึ้นเป็นผู้นำผู้ทรงคุณความรู้และความประพฤติปฏิบัติชอบอันพึงประสงค์ให้แก่ราชการและสังคมท้องถิ่น ก่อเกิดระบบผู้นำ (An elite system) ชนชั้นบัณฑิตหรือผู้ดีทั้งครอบครัวเป็นเพียงประชากรร้อยละ 2 ของประชากรทั้งจักรวรรดิ¹⁴ เป็นชนชั้นผู้ทรงเกียรติเป็นที่นับถือยกย่องให้เป็นอภิสิทธิ์ชน

รัฐสนับสนุนให้ผู้ดีเป็นตัวอย่างผู้เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ตามสถานที่สาธารณะมักติดป้ายคำขวัญคติขงจื้อให้ท่องจำเช่น อาสาเจ้าจนตัวตาย จงรักภักดี เคารพนับถือและกตัญญู รู้คุณต่อบรรพชนและผู้มีพระคุณ ชนชั้นผู้ดีเป็นที่เคารพนับถือเพราะเป็นชนชั้นผู้ทรงคุณความรู้สูง เป็นผู้สร้างและสืบต่ออารยธรรมจีน และเป็นชนชั้นอยู่ตรงกลางในการประสานผลประโยชน์ของรัฐกับของประชาชน ยกนักที่สถาบันกษัตริย์และสถาบันการปกครองจะดำรงคงอยู่ได้โดยปราศจากความร่วมมือของชนชั้นผู้ดี ชนชั้นผู้ดีจึงเป็นชนชั้นที่จะชี้ขาดความรุ่งโรจน์หรือความตกต่ำของราชวงศ์ได้ทุกสมัยตลอดมา

2. พ่อค้า

อย่างไรก็ตาม แม้สังคมจีนจะยกย่องให้ชนชั้นผู้ดีมีอำนาจครอบงำสังคม แต่ความเจริญก้าวหน้าทางการค้าก็ทำให้พ่อค้ามีบทบาทเด่นขึ้นมา พ่อค้ามีลักษณะเป็นนายทุนมากขึ้นตามกาลเวลาและน่าจะมีอำนาจอิทธิพลตามอำนาจเงินตรา แต่พ่อค้าก็ไม่สามารถจะแสดงอำนาจอิทธิพลได้อย่างเด่นชัด แม้แต่การประกอบอาชีพ พ่อค้าก็ยังต้องพึ่งพาราชการเป็นหลัก เพราะรัฐควบคุมการค้าขายอย่างใกล้ชิด คติขงจื้อเองก็ทำให้พ่อค้าที่มั่งคั่งมิได้เป็นบุคคลที่ควรแก่นับหน้าถือตา คติขงจื้อถือว่าอาชีพค้าขายเป็นอาชีพชั้นต่ำน่ารังเกียจ เพราะเป็นอาชีพส่งเสริมให้พ่อค้าละโมภไร้ศีลธรรมจรรยา ไม่สมควรเป็นเยี่ยงอย่างแก่สังคมจีนที่เห็นความสำคัญของความประพฤติดีปฏิบัติชอบ อาชีพค้าขายคืออาชีพหลุดเล็ดดูดนื้อประชาชนเสมือนนกาฝากของสังคม พ่อค้าที่มั่งคั่งจึงมักไม่ยึดติดกับความเป็นชนชั้นพ่อค้ามานาน มักซื้อหาตำแหน่งบัณฑิตได้ไต่เต้าขึ้นไปสู่ชนชั้นผู้ดีบัณฑิต

ครอบครัววัดพบดีหลายพันครัวเรือนล้วนกลายเป็นตระกูลผู้ดีด้วยอำนาจเงินตรา การเปลี่ยนแปลง
ชนชั้นด้วยวิธีดังกล่าวจึงยิ่งเป็นการย้ำความเชื่อว่า อาชีพค้าขายเป็นอาชีพชั้นดำนารังเกียจ แม้จะ
เห็นได้ชัดเช่นกันว่า เป็นการเกลียดตัวกินไข่ เกลียดปลาไหลกินน้ำแกง อาศัยอาชีพค้าขายที่นำ
รังเกียจได้เข้าชั้นสูงชนชั้นผู้ดี

ภูมิปัญญา

สมัยหมิงเป็นสมัยที่ปรัชญาเฟื่องฟูมาก โดยเฉพาะลัทธิขงจื้อใหม่ ราชวงศ์หมิงส่งเสริม
การพัฒนาปรัชญาขงจื้อมาก จนลัทธิเต๋าและศาสนาพุทธไม่เป็นที่นิยมเท่าที่ควรและรวมตัวกัน
อย่างไม่มีพลังแข็งแกร่งเหมือนเดิม

1. ลัทธิขงจื้อใหม่

ลัทธิขงจื้อเอง แม้จะไร้ลัทธิคู่แข่งและรัฐรับรองสนับสนุนเต็มที่ ก็มีได้พัฒนาลัทธิให้มีพลัง
เข้มแข็งเช่นกัน แม้แต่สำนักวิชาการเฉิง-จู (Ch'eng-chu school) ที่ลือนามก็ขาดพลังมาก ทั้ง ๆ
ที่รัฐยกย่องนับถือวิธีการตีความตำราคลาสสิก 4 เล่ม แบบจูสีเป็นเกณฑ์มาตรฐานสำหรับการ
สอบคัดเลือกเป็นข้าราชการ ลัทธิขงจื้อใหม่ยังคงมีความแตกแยกสาขาแต่ก็ยากที่จะเติบโตใหญ่ได้

1.1 สำนักวิชาการของหวางหยางหมิง

หวางหยางหมิง (Wang Yang-ming) หรือหวางโชวเหียน (Wang Shou-jen, ค.ศ.
1472-1529) นิยมสำนักวิชาการว่าด้วยจิตหรืออุดมคติ (School of mind or idealism) ความคิด
เห็นของเขาได้รับอิทธิพลจากนักปรัชญาลู่จิวหยวน (Lu Chiu-juan) ซึ่งมีชีวิตร่วมสมัยกับจูสี
หวางไม่ยอมรับหลักทวิภาค (Dualism) ของจูสีซึ่งแสดงความแตกต่างเด่นชัดระหว่างสวรรค์ โลก
และมนุษย์ เป็นการแสดงความแตกต่างระหว่างหลักการของสวรรค์ กับความปรารถนาของมนุษย์
หวางถือว่าความแตกต่างเช่นนั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักการใหญ่ หวางเห็นด้วยกับเฉิงหาว่า
มนุษย์ธรรมย่อมรวมเป็นร่างเดียวกันกับจักรวาลทั้งหมด เขาได้รับอิทธิพลความคิดเห็นของลูซี่ง
ซานโดยเห็นว่า หลักการย่อมเสมอกับจิต จิตบรรจุเต็มไปด้วยสรรพสิ่ง จิตจึงเป็นอันหนึ่งอัน
เดียวกันกับจิตของจักรวาล หวางได้ชี้ชัดว่า จิตแต่กำเนิด (Original mind) จะปรากฏออกมาเองใน
มนุษย์ทุกคนโดยผ่านความรู้แต่กำเนิด (Innate knowledge) หรือเป็นความรู้ที่ดี กล่าวคือ เป็นจิต
ที่แสดงพลังด้วยความบริสุทธิ์สมบูรณ์ตามธรรมชาติ ความรู้ที่ดั้งมานี้คือหลักการของธาตุแท้ของ
มนุษย์และเป็นตัวแทนของกฎแห่งศีลธรรมสากล (Universal moral law) มีปรากฏในมนุษย์และ
ในธาตุแท้ของมนุษย์ ไม่ว่ามนุษย์จะกระทำการอันใดก็ตาม มนุษย์ควรดำเนินตามความรู้แต่กำเนิด
เช่นนั้นโดยไม่ตกอยู่ในห้วงแห่งความเห็นแก่ตนและเห็นผิดเป็นชอบ จนละเลยออกห่างจากธาตุแท้
ของตนและจากจักรวาล หนทางไปสู่การเป็นปรัชญาเมธีเปิดกว้างสู่ทุกคน

ความรู้แต่กำเนิดเป็นกระบวนการที่มนุษย์ทุกคนแสวงหาทางตระหนักรู้ได้และขยายไปสู่สรรพสิ่ง ความรู้ที่แท้จริงต้องมีผลในการปฏิบัติ การกระทำอันหนักแน่นก็ต้องมีความรู้เป็นเครื่องนำทาง ความรู้คือการเริ่มต้นของการกระทำ การกระทำคือความสมบูรณ์ของความรู้ ดังเช่นความรู้เรื่องกตัญญู ถ้าแสดงความกตัญญูให้ปรากฏในรูปของการกระทำ ก็จะทำให้มีความรู้ เข้าใจในความหมายของความกตัญญู มนุษย์สามารถที่จะฝึกอบรมเรียนรู้ด้วยตนเองให้บรรลุถึงการประสาธน์องค์ความรู้กับความประพฤติปฏิบัติได้ เพราะองค์ความรู้คือจุดเริ่มต้นของความประพฤติปฏิบัติ ความประพฤติปฏิบัติคือการทำให้องค์ความรู้สมบูรณ์ ความเข้าใจในตนเองจะทำให้มีผลต่อการประพฤติปฏิบัติอย่างมีศีลธรรมจรรยา ปรัชญาของหวางคล้ายกับปรัชญาเม่งจื๊อที่ถือหลักการว่า มนุษย์มีความดีงามในธาตุแท้ หวางหยางหมิงได้สนับสนุนให้มีการสำรวจตรวจสอบภายในจิตใจ มนุษย์ด้วยวิธีการปฏิบัติสมาธิซึ่งจะทำให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง เป็นการเสริมส่งเสริมให้เกิดปรัชญาอันหยั่งรู้ได้ด้วยตนเอง (Intuitive knowledge) ความคิดเห็นและหลักปฏิบัติของหวางมีลักษณะใกล้เคียงกับศาสนาพุทธนิกายฌาน เพราะเห็นความสำคัญของการฝึกอบรมจิตและเจริญภาวนา (Meditation) และการมีปรัชญาอันหยั่งรู้ได้ด้วยตนเอง ความคิดปรัชญาของหวางแสดงโดยสื่อภาษาที่ต้องมีการตีความหมายมากจนทำให้เกิดความคิดเห็นแตกแยกออกไปอีก ความคิดเห็นของหวางหยางหมิงมีอิทธิพลสำคัญต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกมาก

1.2 สำนักวิชาการเอียงสุดสายหวางหยางหมิง

กลุ่มหัวคิดเอียงสุดตีความหมายความรู้แต่กำเนิดแบบหวางหยางหมิงว่า จิตมนุษย์แต่กำเนิดมีความสมบูรณ์ลึกซึ้งเหนือประสาทสัมผัส พันเสภาวะความคิดความรู้สึกเรื่องดีชั่ว ถ้าจะแสดงความสมบูรณ์เช่นนั้น มนุษย์ต้องขจัดความคิดเก่า ๆ เรื่องศีลธรรมจรรยาและสนองตอบอย่างเป็นอิสระต่อเสียงเรียกร้องเตือนของจิตแต่กำเนิดนั้น ความเป็นไปเองและโดยธรรมชาติวิสัย (Spontaneity) เป็นคติของกลุ่มหัวคิดเอียงสุด กลุ่มนี้ถือว่า ความวิริยะอุตสาหะที่จะประพฤติธรรมอย่างมีสติ เป็นวิธีการเตรียมตัวที่ดีสำหรับผู้ที่ยังข้องเกี่ยวอยู่ในอุปนิสัยเป็นปกติของจิต กลุ่มนี้ต้องการทำลายศีลธรรมจรรยาที่เข้มงวด ความประพฤติปฏิบัติในกรอบประเพณีจนเกินไปและความแสสร้ง คุณธรรมที่แท้จริงจะปรากฏตัวตนโดยธรรมชาติโดยไม่ต้องใช้ความเพียรพยายามแต่อย่างใด จิตสามารถตระหนักรู้แน่ชัดในศีลธรรมจรรยาตามความคิดเห็นของกลุ่มนี้ ทำให้กลุ่มนี้ไม่นิยมใช้อำนาจบาตรใหญ่ เขี่ยเหาะคุณธรรมของพลเมืองและภารกิจผูกพันของครอบครัว หลี่จี้ (Li Chi, ค.ศ. 1527-1602) ได้ปรับปรุงให้รูปลักษณ์ภายนอกของศาสนาพุทธเป็นเครื่องแสดงออกแนวโน้มนั้นที่มุ่งสู่ความนิยมผสมผสานศาสนาพุทธ ลัทธิเต๋าและลัทธิขงจื๊อ หลี่จี้ได้ประกาศว่า “สามศาสนาเป็นหนึ่งเดียว” (“three religions to be one”) กลุ่มหัวคิดเอียงสุดนี้ได้ชื่อว่าเป็นสำนักวิชาการฉานกลุ่มแมวป่า (Wildcat Ch’an school) ที่ต่อต้านความนิยมแสวงหาความรู้โดยวิธีคิดตามหลักเหตุผล (Intellectualism)

1.3 สำนักวิชาการตงหลิน

ตั้งแต่สมัยซ่ง ปรัชญาของจีนมีลักษณะเป็นความคิดเห็นใฝ่ความรู้ที่ลึกซึ้งซึ่งข้องเกี่ยวกับจักรวาล โลกและมนุษย์มากกว่าเดิม ความรู้คิดตามหลักเหตุผลของจูสี และความรู้จากการปรัชญาอันหยั่งรู้ได้ด้วยตนเองแบบหวางหยางหมิงได้ครอบงำกระแสปรัชญาจีนมากจนปลายสมัยหมิงเกิดกระแสต่อต้านและกำหนดทิศทางความคิดใหม่ กระแสใหม่นำโดยสำนักวิชาการตง หลิน (Tung-lin school) จัดตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1604 ที่อู้อี (Wushih) ในลุ่มแม่น้ำแยงซีตอนล่าง ผู้จัดตั้งคืออดีตข้าราชการที่มีความปรวิติกในความเสื่อมทรามของบ้านเมืองและเชื่อว่า สาเหตุสืบเนื่องมาจากข้าราชการมีศีลธรรมเสื่อม ความเคลื่อนไหวนี้มีลักษณะเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาและการเมือง จึงมีความสำคัญมากนับตั้งแต่สมัยหวางอันฮือ เป็นความพยายามเป็นครั้งแรกที่จะประสานลัทธิขงจื้อใหม่เข้ากับพฤติกรรมทางการเมืองในพระราชสำนัก สำนักวิชาการนี้เห็นว่า ความอ่อนแอทางภูมิปัญญาทำให้ชนชั้นนักวิชาการมีแต่ความทุจริตบ่อนทำลายวิถีชีวิตของบ้านเมือง วิธีแก้ไขมีทางเดียวคือ ต้องทำให้ชนชั้นปกครองมีศีลธรรมจรรยาตามคตินิยมขงจื้อที่แท้จริง สำนักตงหลินนิยมวัตรปฏิบัติแบบจูสีและต่อต้านกลุ่มหัวคิดเอียงสุด (Extreme wing) ของหวางหยางหมิงที่นิยมข้อปฏิบัติของนิกายฉาน

สำนักวิชาการตงหลินเชิดชูธาตุแท้ที่มีศีลธรรมของมนุษย์ ความคิดของหลักการที่ยึดมั่น และความจำเป็นที่จะต้องมีความเพียรปฏิบัติเพื่อมีคุณธรรม ด้วยความเพียรพยายามเท่านั้น จึงจะบรรลุถึงซึ่งความสมบูรณ์พร้อมของผู้รู้ การที่จะบรรลุถึงนั้น ต้องมีการประพฤติธรรมเพื่อให้ทันทานต่อความทุกข์ยากและสิ่งเร้าใจ การประพฤติปฏิบัติเช่นนั้นเป็นการทวนกลับคืนสู่หน้าที่เดิมของสำนักวิชาขงจื้อคือ การฝึกอบรมให้ฝังจำในคุณธรรม โดยเฉพาะคุณธรรมสำหรับพลเมือง และให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม อีกทั้งต้องศึกษาตำราคลาสสิกให้มีความรู้ดีพอที่จะต่อต้านแนวความคิดของกลุ่มแนวป่าของสำนักวิชาการฉาน คติการปฏิรูปการเมืองของกลุ่มตงหลินยึดถือการปฏิบัติประพฤติตนให้มีศีลธรรมจรรยาและยึดถือปรัชญา ความพยายามที่จะปฏิรูปเต็มไปด้วยความเร่าร้อนเข้มข้น ชั้นที่จึงมองว่าประเด็นศีลธรรมมิได้เป็นเพียงความสนใจที่จุกจิกละเอียดเกินกว่าเหตุเท่านั้น หากแต่ยังมีความหมายถึงความเป็นความตายที่เดียวด้วย สำนักวิชาการตงหลินจึงถูกกวาดล้างตามคำสั่งของจางวางฉันที่เหวยจางเสียน (Wei Chang-hsien) ในระหว่าง ค.ศ. 1625-1626 ด้วยข้อหาสอสมกำลังเป็นหมู่คณะต่อต้านรัฐ (Factional opposition) และวิพากษ์วิจารณ์ตัวบุคคลมากกว่าประเด็นบ้านเมืองหรือโครงการทางการเมือง การกวาดล้างสิ้นสเทือนจักรวรรดิมาก เพราะเป็นการต่อสู้ชิงอำนาจโดยยกประเด็นปัญหาการสืบราชสันตติวงศ์และปัญหาความเหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งในขณะไว้ทุกข์ให้บิดามารดา

สำนักวิชาการตงหลินสนใจแต่นโยบายการเมือง ไม่ศึกษาและปฏิรูปสถาบันการเมือง การปกครอง เพราะมีความหวาดวิตกเรื่องสภาพการทหารที่น่าอันตรายและวิถีชีวิตบ้าน

เมืองที่เต็มไปด้วยการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง การที่จะเปลี่ยนนโยบายต้องเริ่มต้นด้วยการเปลี่ยนตัวบุคคลผู้มีอำนาจก่อน ตุงทลินแสดงความรังเกียจเด็ดฉันทน์และความโกรธแค้นต่อปัญหาการเมือง แต่มิได้แทรกซึมเข้าถึงตัวปัญหา

1.4 ลักษณะโทษของลัทธิขงจื้อใหม่

เมื่อศึกษาพัฒนาการของลัทธิขงจื้อสู่ขั้นที่เป็นลัทธิขงจื้อใหม่แล้ว จะเห็นได้ว่า ลัทธิขงจื้อใหม่เป็นระบบทวิภาค ด้านหนึ่ง สรรพสิ่งจะแข็งแกร่งจากตัวลัทธิ แต่อีกด้านหนึ่ง หลักการมีโครงสร้างและการรวมตัวทุกสิ่งเข้าด้วยกันจนถึงรายละเอียดปลีกย่อยทุกส่วนและในขณะเดียวกัน ก็รวมทุกส่วนเข้าด้วยกันเป็นระเบียบแบบแผน¹⁵ ลัทธิขงจื้อใหม่มีความคิดเห็นเป็นปรัชญากว้างขวางกว่าเดิม ลัทธิได้เชื่อมประสานระเบียบแบบแผนของการเมืองและสังคมเข้ากับระเบียบแบบแผนศีลธรรมจรรยาของจักรวาล ก่อเกิดระบบภูมิปัญญาที่ทุกส่วนยึดติดกัน ถ้าส่วนใดหลุดหรือพังจะทำให้ทุกส่วนที่เหลือพังทลายลงด้วย ลัทธิขงจื้อใหม่ยากที่จะยอมรับให้มีการเปลี่ยนแปลง และยากที่จะประนีประนอมทางความคิดและหลักปฏิบัติ¹⁶ เมื่อเผชิญความผันแปรของสถานการณ์ในกลางศตวรรษที่ 19 ลัทธิขงจื้อใหม่จึงไม่อยู่ในฐานะที่จะปรับเปลี่ยนลัทธิให้สอดคล้องกับสถานการณ์ได้และกลับกลายเป็นตัวอุปสรรคขวางกั้นต่อการพัฒนาภูมิปัญญาใหม่ เพราะจีนไม่พร้อมที่จะสลัดฉายาอำนาจแห่งลัทธิขงจื้อใหม่เพื่อรับกระแสความคิดปรัชญาแบบตะวันตก การพัฒนาภูมิปัญญาจึงถูกกดดันให้พัฒนาไปบนเส้นทางที่ต้องเลือกเองว่าจะรับแนวความคิดเดิม หรือความคิดใหม่ หรือจะผสมผสานทั้งสองกระแส

กล่าวได้ว่า ในสมัยหมิง สังคมจีนเริ่มนิยมปรัชญาเดี่ยวเป็นหลักทั้งแผ่นดิน (Philosophical conformity) ในศตวรรษที่ 16 วงการปัญญาชนนักปราชญ์ราชบัณฑิตได้ถกแถลงวิเคราะห์วิจารณ์ปรัชญากันอย่างกว้างขวางตามสำนักปรัชญา ภูมิปัญญาจีนมีความตื่นตัวกันมาก ก่อเกิดความเจริญรุ่งเรืองในการศึกษาศิลปวิทยาการ อักษรศาสตร์ ปรัชญาและศิลปกรรม ความเจริญยอมเป็นประจักษ์พยานถึงระดับวัฒนธรรมของชนชั้นปกครองเอง สังคมจีนมีความคิดสร้างสรรค์อย่างยิ่ง บรรดานักปราชญ์ราชบัณฑิต ศิลปินและนักประพันธ์ล้วนมีความคิดเป็นอิสระ นิยมสร้างสรรค์ความคิดและสรรพสิ่งในวิถีทางใหม่ แต่ปรัชญาความเชื่อถ้อยยังมั่นคงยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้โดยง่าย ลัทธิขงจื้อใหม่ได้กลายเป็นลัทธิที่เป็นที่นิยมนับถือว่าเป็นลัทธิที่ถูกต้องเป็นทางการ (Orthodox) ตั้งแต่สมัยหมิง

สังคมจีนมีความมั่นคงมาก เพราะมีทั้งลัทธิขงจื้อใหม่และมีชนชั้นปกครองเป็นบัณฑิตผู้ยึดมั่นในลัทธิขงจื้อใหม่ สังคมมีระเบียบแบบแผน ระบอบการปกครองมีระเบียบแบบแผนโดยมีระบอบราชการที่รวมอำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง สมัยหมิงจึงเป็นสมัยหนึ่งในประวัติศาสตร์มวลมนุษยชาติที่สังคมมีความมั่นคงและระเบียบแบบแผนเป็นอย่างยิ่ง ลัทธิขงจื้อปราศจากการท้าทายหรือคู่แข่งเลย¹⁷

สัญลักษณ์แห่งความเป็นผู้ใฝ่ในสุนทรียศาสตร์ปรากฏชัดในประเพณีการออกข้อสอบเรียงความ 8 หัวข้อ อันจะประเมินความสามารถของผู้เข้าสอบซึ่งศึกษาอบรมมาเป็นนักอักษรศาสตร์มิได้เป็นนักรัฐศาสตร์ตามลักษณะงานที่จะสมัครเข้าทำงาน ชนชั้นปกครองจึงมิได้ถือตนเป็นผู้เชี่ยวชาญชำนาญการ (Expertise) ถ้าที่ทำงานเป็นสัญลักษณ์แห่งวัฒนธรรมชั้นสูง ความรู้เป็นสิ่งควรใฝ่แสวงหามากกว่าจำเป็นต้องเรียนรู้ การดำรงตำแหน่งราชการย่อมมีความเหนือกว่าตำแหน่งอื่นใดในสังคม ไม่มีความสำเร็จเรื่องใดในชีวิตจะแข่งขันเทียบทันได้ในด้านศักดิ์ศรี เกียรติภูมิเท่าความสำเร็จในการเข้ารับราชการ

การศึกษา **ตำราคลาสสิก** เป็นหลักย่อมฝึกอบรมให้ผู้สอบไล่ได้เป็นข้าราชการ ต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างผู้ทรงคุณธรรม โดยบุคคลนั้นย่อมเป็นผลผลิตที่ดีที่สุดของศิลปินและความคิด ก่อเกิดคุณประโยชน์ของความคิดความรู้สึกและการแสดงพฤติกรรมในสังคมตามอุดมคติ ผู้ทรงคุณวุฒิพึงพอใจที่จะใฝ่แสวงหาความรู้ พร้อมทั้งจะสร้างสรรค์ความเจริญโดยมิได้หวังประโยชน์โภคผลอันใดจากความเจริญก้าวหน้านั้นมากไปกว่าความพึงพอใจส่วนตน ผู้ที่อยู่ในวงราชการแต่ฝึกอบรมมาทางศิลปมีคตินิยมโน้มเอียงไปทางศิลป สถาบันอันสะท้อนคตินิยมศึกษาแบบนี้คือ ราชบัณฑิตยสถานซึ่งเป็นวงวิชาการชั้นสูง สมาชิกล้วนแล้วแต่เป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิตระดับปรมาจารย์ มีหน้าที่อันทรงเกียรติในด้านอักษรศาสตร์ เป็นผู้พิทักษ์ปกป้องศิลปวิทยาการตามคตินิยมตำราคลาสสิก ราชบัณฑิตเหล่านี้รับใช้พระราชสำนัก ร่างและรวบรวมพระราชดำรัส ราชบัณฑิตยสถานเป็นเสมือนปรากฏการณ์ด้านสุดท้ายของลัทธินิยมขงจื้อและเป็นสถาบันศูนย์กลางที่แสดงปฏิกิริยาปกป้องชาติพันธุ์ (Ethnocentric) ยืนหยัดในการเคารพบูชาลัทธิขงจื้อและบรรพชน ระบอบของราชวงศ์หมิง ขึ้นชื่อนักในการยกย่องเชิดชูเกียรติ **ตำราคลาสสิก** ทุกตัวอักษรวรรคทองจนแทบจะขายวิญญาณให้ **ตำราคลาสสิก** ไป

จักรพรรดิทรงเป็นเอกอัครอุปถัมภกในแวดวงอักษรศาสตร์ เพื่ออ้างไว้ซึ่งการเป็นประมุขแห่งรัฐขงจื้อและอารยธรรมคิงจื้อ มีพระบรมราชโองการให้พิมพ์เผยแพร่ **Encyclopedia of the Yuan Period** (สารานุกรมสมัยหยวน) ใน ค.ศ. 1407 เป็นแหล่งรวบรวมสรรพความรู้ ผู้ค้นคว้าเรียบเรียงคือบรรดานักปราชญ์ราชบัณฑิต 2,000 คน สารานุกรมนี้มีทั้งหมด 11,095 เล่ม ปัจจุบันเหลือไม่ถึง 400 เล่ม โปรดให้พิมพ์เผยแพร่ตำรับตำราและผลงานวิชาการสารพัด ทั้งข้าราชการและพ่อค้าก็ได้สนับสนุนการพิมพ์เผยแพร่ความรู้ในลักษณะของการที่มีทั้งแต่ง เรียบเรียง แปล คัดลอก สรุปลง อธิบายความ บทวิพากษ์ บทตีความและบทวิเคราะห์ เอกสารเผยแพร่ปรากฏในรูปของตำรา ประวัติศาสตร์ สารานุกรม อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ วารสาร จุลสารและเอกสารเผยแพร่ของห้องสมุดทั้งของรัฐและเอกชน การพิมพ์เผยแพร่เป็นวิธีการเผยแพร่ความรู้โดยมีความรู้ริเริ่มใหม่น้อยมาก มักเป็นการรักษาศิลปวิทยาการที่รำเรียนอย่างแตกฉานลึกซึ้งทุกแง่มุม ในวงวรรณกรรมเอง แม้จะยึดติดกับวรรณกรรมอมตะและลักษณะคำประพันธ์อมตะ แต่ก็มีการวรรณกรรม

2. แนวโน้มการศึกษาศิลปวิทยาการ

ราชวงศ์หยวนซึ่งเป็นราชวงศ์อนารยชนมองโกลมิได้ยกย่องเห็นความสำคัญในบทบาทของผู้รู้หนังสือ (Literati) ราชวงศ์หมิงกลับยกย่องว่าเป็นผู้ทรงคุณความรู้ (Intelligentsia) และนิยมคติความมั่นคงของสังคม ระบบราชการ ระบบการสอบคัดเลือก และความเจริญทางศิลปวิทยาการ ทำให้ชนชั้นผู้ดีผู้เป็นชนชั้นปกครองระดับประเทศและระดับท้องถิ่น มีภาระกิจอันตรงเกียรติทางวิชาการและอักษรศาสตร์ แต่การส่งเสริมศิลปวิทยาการเน้นสาขามนุษยศาสตร์ (Humanism) มากกว่าวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี การศึกษาวิชาการเน้นการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ทรงคุณวุฒิมากกว่าจะเน้นการเรียนรู้เพื่อใช้ประกอบอาชีพ ดังนั้นการเรียนรู้สาขามนุษยศาสตร์ของจีนจึงเป็นการเรียนรู้อย่างยอดเยี่ยม ระบบการสอบคัดเลือกก็ประเมินความรู้สาขามนุษยศาสตร์เป็นหลักมากกว่าสาขา รัฐศาสตร์ ซึ่งจะอบรมให้รู้ศิลปการปกครองตามอาชีพข้าราชการ ข้าราชการจีนล้วนมีความรู้สูงส่ง ถือได้ว่าเป็นผู้เจริญด้วยวัฒนธรรม (Man of culture) มีความรู้ความชำนาญในสาขามนุษยศาสตร์ส่วนใหญ่ถูกฝึกอบรมให้เป็นนักอักษรศาสตร์และศิลปินเฉพาะด้านหรือหลายด้านมากกว่าจะถูกฝึกอบรมให้เป็นนักปกครอง

การศึกษาศิลปวิทยาการเป็นสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ซึ่งเป็นการศึกษาความงาม และปรัชญาอันเป็นผลจากความงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการศึกษาปรัชญาอันเกี่ยวข้องกับศิลป การสร้างสรรค์ศิลป์ ศึกษาคุณลักษณะและคุณประโยชน์ของศิลปรอบด้าน สุนทรียศาสตร์ถือว่าความงาม (Beauty) คือรากฐานแห่งสรรพสิ่งในสากลโลก การศึกษาสุนทรียศาสตร์เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งหมายเฉพาะด้าน ตำแหน่งราชการเป็นเพียงสัญลักษณ์รับรองคุณวุฒิ มิได้เป็นเป้าหมายชอบด้วยเหตุผลสำหรับการศึกษาสุนทรียศาสตร์ การศึกษา ตำราคลาสสิก จึงเป็นการศึกษาเพื่อการก้าวเข้าสู่ตำแหน่งราชการเท่านั้น สุนทรียศาสตร์เป็นองค์ความรู้เรื่องผลงานแห่งอดีตที่เป็นที่ยกย่องแล้ว ถือเป็นกลวิธีฝึกอบรมเพื่อแสดงออกสำหรับปัญญาชน เป็นวิชาการนำไปสู่อำนาจในสังคม คือทำให้เป็นผู้รู้เป็นที่ยกย่องในสังคม และถือเป็นคุณสมบัติหลักสำหรับผู้สมัครเข้าสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการ ผู้สอบไล่ได้ย่อมจะมีเกียรติมีศักดิ์และมีสิทธิ์เต็มทีในการเป็นปัญญาชน

ชนชั้นปกครองมิได้รับความยินยอมให้มีทักษะเฉพาะด้านอันจะทำให้มีคุณสมบัติไม่เพียงพร้อมเท่าที่ควร ท่วงทำนองการศึกษาอบรมของสมัยหมิงเน้นที่การศึกษาด้วยความพึงพอใจที่จะศึกษา (Amateur style) มิใช่ศึกษาเฉพาะด้านเพื่อใช้ประกอบอาชีพ วัฒนธรรมสมัยหมิงก็เป็นวัฒนธรรมอันรุ่งโรจน์ตามอุดมคติของนักศึกษาผู้ใฝ่แสวงหาด้วยใจรักที่จะเรียนเป็นสำคัญ¹⁸ ค่านิยมวัฒนธรรมอันสูงส่งอยู่ในระดับเดียวกันกับพลังอำนาจแห่งสังคม นักศึกษาเข้าสอบเพื่อหวังเป็นข้าราชการ อันจะเป็นหนทางไปสู่อำนาจทางสังคมคือชนชั้นอภิสิทธิ์และสู่อำนาจทางการเมืองคือตำแหน่งราชการ แม้จะเป็นการศึกษาอบรมให้เป็นนักอักษรศาสตร์แต่ก็สอบเป็นข้าราชการเพื่อทำงานราชการที่ตนมิได้รับการฝึกฝนอบรมมา ระบบราชการจึงมีความสมดุลที่มีข้าราชการเป็นนักปกครองโดยมีพื้นความรู้เป็นนักอักษรศาสตร์

บ้างที่ออกนอกรีตนอกรอยต่อต้านความคิดและการกระทำอาทิ สามก๊ก และ The Water Margin ที่แต่งตั้งแต่ปลายสมัยหยวนต่อต้านสมัยหมิง

วังจักรแห่งราชวงศ์

จักรวรรดิจีนที่ยิ่งใหญ่ในสมัยหมิง ท้ายสุดก็หนีไม่พ้นวังจักรแห่งการเมือง กล่าวคือ เริ่มต้นด้วยการสร้างอำนาจเป็นปีกแผ่น มีความมั่นคงปลอดภัยและเป็นจักรวรรดิยิ่งใหญ่ในศตวรรษที่ 15 แต่ความเสื่อมปรากฏด้วยตั้งแต่กลางศตวรรษนั้น ราชวงศ์หมิงได้พยายามกู้สถานการณ์ ด้วยการปฏิรูป แต่บ้านเมืองมิได้ฟื้นคืนสู่ความสมบูรณ์พูนสุข ความเสื่อมทรามสูงส่งไปสู่ภาวะทรุดตามลำดับจนราชวงศ์ต้องเสื่อมสิ้นอำนาจเสียบ้านเสียเมืองแก่นาราชชนแมนจูใน ค.ศ. 1644 การสิ้นราชวงศ์น่าจะสืบเนื่องมาจากปัจจัยใดเป็นสำคัญ?

1. ปัจจัยเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจจะเป็นสาเหตุอมตะของการสิ้นราชวงศ์ในประวัติศาสตร์จีน แม้ราชวงศ์หมิงจะพยายามจัดระเบียบแบบแผนการคลัง แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป ระเบียบแบบแผนย่อหย่อน ระบบการจัดเก็บภาษีที่มุ่งประสิทธิภาพตั้งแต่ระดับครอบครัวหมู่บ้านแล้วส่งตรงสู่เมืองหลวงนั้น ไม่มีการควบคุมที่ดีพอที่จะป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ การจัดเก็บอย่างขอยถึยถึงระดับหมู่บ้านเพื่อป้องกันการฉ้อราษฎร์บังหลวงจึงไร้ประสิทธิภาพ ทุกหนแห่งจัดส่งภาษีในระยะเวลาแตกต่างกัน เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานมีมากกว่างาน กระบวนการจัดเก็บที่มีบุคลากรล้นงานก่อให้เกิดช่องว่างโอกาสที่จะแสวงหาผลประโยชน์อันมิชอบได้โดยธรรมชาติวิสัย ราชวงศ์หมิงไม่มีนโยบายเพิ่มภาษีใหม่ หากแต่ยินยอมให้หน่วยราชการบำรุงราชการโดยเรียกเก็บค่าธรรมเนียมบริการที่มีได้มีบทบาทบัญญัติในกฎหมายใด การฉ้อราษฎร์บังหลวงจึงระบาดหนัก

การจัดเก็บภาษีถึงระดับหมู่บ้านเปิดโอกาสให้ครอบครัวใหญ่หลีกเลี่ยงการเสียภาษี ครอบครัวผู้นำในระบบหลี่เจีย มักมีอิทธิพลปลอมแปลงเอกสาร สมรู้ร่วมคิดและให้อาามิสสินจ้าง เสมีนและข้าราชการให้ลดอัตราภาษี ปิดบังปริมาณขายฉกรรจ์ในครัวเรือนและปริมาณที่ดิน ตามความเป็นจริง หรือเพิกถอนที่ดินออกจากบัญชีทางว่าว หรือให้บุตรหลานบริวารหรือผู้ให้เช่า ถือครองแทน หรือขึ้นทะเบียนเป็นนาหลวงหรือนาของราชการ ชาวไร่ชาวนาเองก็หวังลดอัตรา ภาษี ย่อมต้องโอนที่ดินให้คนรวยแล้วเสียภาษีให้เป็นการส่วนตัว ทะเบียนที่ดินจึงไร้ความหมายไป ผู้ที่สอบได้เป็นบัณฑิตหรือซื้อหาคุณวุฒิกลายเป็นครอบครัวผู้ดี (Gentry Family) ที่มีที่ดินด้วย (Land-lord-Gentry class) ไม่ต้องเสียภาษี

การจัดเก็บภาษีที่ดินเต็มไปด้วยความสับสนเพราะที่ดินมีหลายประเภทคือ ประเภทมีสิทธิ์ถือครอง และที่มีสิทธิ์ทำผลประโยชน์แต่ไม่มีสิทธิ์ถือครอง การเช่าก็มีหลายประเภท ทั้งเช่า

โดยตรงและเช่าช่วงหลายแบบ การจัดเก็บภาษีจึงยากมาก มักเก็บได้เพียงร้อยละ 10 ของผลผลิต¹⁹ การเกณฑ์แรงงานชายฉกรรจ์ก็ไม่ใช่ที่นิยมเพราะไม่มีกำหนดเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุด แล้วแต่ราชการจะพึงประสงค์ อีกทั้งในระหว่างถูกเกณฑ์ต้องยังชีพเอง จึงมีความนิยมเสียค่าแรงงานแทน การให้เกณฑ์แรงงาน มีการประเมินค่าแรงงานเทียบเป็นเงินสด เปิดโอกาสให้มีการเรียกเก็บภาษีเสริม (Surtax) และค่าธรรมเนียมพิเศษ (Extra fees) โดยไม่มีอัตราคงที่และมีได้จัดเก็บอย่างเสมอภาค ภาษีเป็นตาข่ายแมงมุมตักจับได้แต่ผู้ยากไร้ เรียกเก็บทุกฤดูกาล ประเมินภาษีไม่เสมอภาค บันทึกการขายการไม่สมบูรณ์เพราะขาดแผนการจัดเก็บ ขาดการตรวจตราควบคุม และการอำนวยความสะดวกจากเบื้องบน ระบบภาษีเหมาะจ่ายขาดระเบียบแบบแผนก่อเกิดช่องว่างให้ฉ้อฉล พลิกแพลงได้ดังกล่าว

อาจจะกล่าวได้ว่า ระบบการจัดเก็บภาษีที่มีการทุจริตอย่างกว้างขวางนั้นย่อมทำให้รัฐขาดรายได้และราษฎรตกทุกข์ได้ยาก ตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 16 ทั้งหมู่บ้านมีผู้คนละทิ้ง ที่เหลือต้องรับภาระแทนหนักอึ้ง ท้ายสุดก็เกิดการทิ้งทั้งหมู่บ้านด้วยทหการถูกรีดนาทาเร้นมิได้ คนรวยและข้าราชการผู้หนีภาษีที่ดินสามารถเสวยสุขบนความทุกข์ยากของประชาชนทั้งแผ่นดิน โดยรัฐเป็นฝ่ายเสียหายย่อยยับ ภาษีที่จัดเก็บได้มาตระกุกหรือครอบครัวยุหน้าหรือผู้มีอำนาจเก็บกักไว้ที่หนึ่ง อีกที่หนึ่งส่งไปเมืองหลวงแต่ก็ไปเข้าท้องพระคลังข้างที่ของจักรพรรดิเป็นส่วนใหญ่ ส่วนน้อยเท่านั้นที่ถือเป็นรายได้บำรุงบ้านเมือง พระราชสำนักเดิมไปด้วยข้าราชการสำนัก ชั้นที่ นางใน พระบรมวงศานุวงศ์และทหารรวมแล้วหลายหมื่นคน ล้วนใช้จ่ายฟุ่มเฟือย การตั้งพระราชพิธีทั้งปีก็สิ้นเปลืองเงินทองมาก ราชวงศ์หมิงแทบจะไม่มีแผนการใช้จ่ายเงิน งานโยธาและการป้องกันชายแดน ล้วนไม่มีการจ่ายค่าแรงงาน กิจการงานทั่วไปล่าช้าและเสียหายมาก เพราะไม่มีการจ่ายค่าตอบแทน ราชการสงครามกับอนารยชนตามชายแดนและกับญี่ปุ่นตามชายฝั่งทะเล ตลอดจนการกระทำศึกใหญ่กับญี่ปุ่นเพื่อปกป้องเกาหลีใน ค.ศ. 1592 และ 1598 ล้วนทำให้ราชวงศ์ต้องสิ้นเปลืองเงินทอง และทรัพยากรมหาศาล เมื่อมีแต่รายจ่ายท่วมทับรายได้ ราชวงศ์ย่อมต้องล่มจมสิ้นเนื้อประดาตัว

เศรษฐกิจภาคการเกษตรยังคงมีปัญหาเหมือนในอดีต ปัญหาการถือครองที่ดินก็ยังเป็นปัญหาเรื้อรังในศตวรรษที่ 16 ชนชั้นเจ้าที่ดินเติบโตใหญ่บุกรุกที่ราษฎรโดยรอบและให้ราษฎรเช่าที่ดินโดยชำระค่าเช่าเป็นพืชผล การออกกฎระเบียบให้ขึ้นทะเบียนที่ดินไม่มีผลใช้บังคับตลอด การลดภาษีก็มีได้บรรเทาความทุกข์ยากของชาวนาลงได้ในระยะยาวนาน ชาวนายังคงยากไร้และไร้ที่ดินเหมือนเดิม อีกทั้งเผชิญภาวะเสียภาษีที่หนักอึ้ง ภัยพิบัติตามธรรมชาติยังกระหน่ำซ้ำเติม ระหว่าง ค.ศ. 1626-1640 การเก็บเกี่ยวพืชผลมิได้ผลเต็มที่ ผู้คนอดอยาก ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ศูนย์การค้าที่ดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแยงซีและภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ล้วนตกต่ำ ไม่มีแร่เงินเข้าจักรวรรดิ การหมุนเวียนธนบัตรโดยไม่จำกัดได้ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อมาก

อันที่จริงแล้ว ถ้าราชวงศ์หมิงส่งเสริมการค้าอย่างแท้จริงทั้งภายในและภายนอกจักรวรรดิ เศรษฐกิจอาจจะฟื้นตัวได้ไม่ยาก เพราะการค้าคือบ่อเกิดแห่งโภคทรัพย์ แต่ราชวงศ์หมิงมิได้ส่งเสริมการค้าโดยเฉพาะการพาณิชย์นาวี จึงหมดโอกาสที่จะเพิ่มพูนรายได้จากการค้า คตินิยมรังเกียจอาชีพค้าขายคือสาเหตุโดยแท้ที่ทำให้ราชวงศ์และบ้านเมืองต้องล่มจมลงใน ค.ศ. 1644²⁰

เมื่อเศรษฐกิจตกต่ำ ผู้คนตกทุกข์ได้ยาก เกิดโจรผู้ร้ายชุกชุม ถึงกระนั้น พระราชสำนักก็ยังคงใช้จ่ายฟุ่มเฟือยไปในการสร้างพระราชวังในนครปักกิ่ง อนุอารยชนได้คุกคามชายแดนภาคเหนือพร้อม ๆ กับการเกิดโจรสลัดปล้นสะดมชายฝั่งทะเล แผ่นดินลุกเป็นไฟไปทุกหย่อมหญ้าเช่นนั้น เพราะราชวงศ์ประสบความล้มเหลวในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ราษฎรนั่นเอง

2. การเมืองการปกครอง

โครงสร้างการปกครองมิได้มีการดำเนินการไปตามระเบียบปฏิบัติ บรรดาข้าราชการไม่สามารถปฏิบัติราชการได้เต็มที่ด้วยเกรงราชภัย ตั้งแต่ในรัชกาลแรก จักรพรรดิหิงอู่ทรงลงพระราชอาญาถึงชีวิตแก่ข้าราชการพร้อมครอบครัวถึง 10,000 คน คนดีมีวิชาล้มหายตายจากไปมาก อีกทั้งมีการลงโทษประจานสารพัดรูปแบบเพื่อข่มขวัญข้าราชการ ทำให้วังราชการเต็มไปด้วยความหวาดเกรงในความเหี้ยมโหดของพระราชสำนัก การควบคุมข้าราชการด้วยวิธีใช้อำนาจบาตรใหญ่เช่นนั้นปรากฏตลอดทุกรัชกาล พระราชสำนักกับข้าราชการมักวนเวียนอยู่ในวังวนของการต่อสู้แย่งชิงอำนาจจนความรุนแรงยากที่จะควบคุมไว้ได้

จักรพรรดิผู้ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจเด็ดขาดในการปกครองด้วยพระองค์เอง ส่วนใหญ่มิได้ทรงพระปรีชาสามารถและมีได้ใส่พระทัยในการปกครอง ดังเช่นจักรพรรดิวันหลี่ (Wan-li) ตั้งแต่ ค.ศ. 1582 มิได้ใส่พระทัยในพระราชกิจ มิได้เสด็จออกจากราชการ ไม่มีพระบรมราชโองการใด ๆ ทรงใช้จ่ายพระราชทรัพย์สุรุ่ยสุร่าย โปรดให้สร้างพระราชวัง พระราชทานเงินทองแก่ผู้ใกล้ชิด และโปรดให้เก็บภาษีอย่างหนัก รัชกาลนี้เต็มไปด้วยการทุจริต ฉ้อราษฎร์บังหลวง กดขี่ข่มเหงราษฎร แต่ก็เป็นรัชกาลที่รุ่งโรจน์ทางด้านอักษรศาสตร์ รัชกาลต่อมา จักรพรรดิทรงพระชนมายุเพียง 15 พรรษา ชั้นที่เหวยจุงเสียน (Wei Chung-hsien) ว่าราชการแทน เกิดการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง ระบาดหนัก ชั้นที่ตั้งตนเป็นใหญ่ใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงข้าราชการและราษฎร อาจจะถูกกล่าวได้ว่าระหว่าง ค.ศ. 1624-1627 ชั้นนี้คือผู้ปกครองจีน อำนาจในพระหัตถ์ที่อาจถูกพลิกแพลงฉ้อฉลในรัชกาลต่าง ๆ โดยผู้ที่ทรงโปรดปราน ความแตกแยกแบ่งฝายในพระราชสำนัก และการใช้พระราชอำนาจเด็ดขาดในรัชกาลที่มีจักรพรรดิเข้มแข็ง เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยทำให้การวินิจฉัยนโยบายและการสั่งการต่าง ๆ ล้วนถูกบดบังไปด้วยการชิงอำนาจอย่างรุนแรง เหล่าข้าราชการทั้งฝายหน้าฝายในแตกแยกแบ่งฝาย ปัญญาชนก็แบ่งฝาย ระบบราชการจึงดำเนินไปอย่างเข้มแข็งเฉพาะในระดับสูงซึ่งกระจายอำนาจ บริหารไปอย่างบาง ๆ ทั่วแผ่นดิน ในระดับท้องถิ่น ชนชั้นผู้ดีคือผู้รักษาความสงบสุข ความมั่นคงและความปลอดภัย หาใช่ข้าราชการไม่

ลัทธิขงจื้อใหม่ได้ยืนยันชัดในหลักการว่า ผู้ปกครองต้องประพฤติดีปฏิบัติชอบ หลักการนี้กลายเป็นข้ออ้างใช้ในการวิพากษ์วิจารณ์และโจมตีกันเองในแวดวงการเมือง ความทะเลาะทแยงกันในอำนาจเป็นสาเหตุหนึ่งเช่นกันที่ทำให้วังการเมืองเต็มไปด้วยการต่อสู้แย่งชิงอำนาจกันอย่างรุนแรงในปลายสมัยหมิง ความแตกแยกแบ่งฝ่ายทวีความรุนแรงมากขึ้นท่ามกลางสถานการณ์บ้านเมืองที่กำลังลุกเป็นไฟและความต้องการคณะผู้นำที่เข้มแข็ง ความขัดแย้งและความแตกแยกแบ่งฝ่ายมีปรากฏในวงการเมืองเกือบทุกระดับ ระหว่างจักรพรรดิกับข้าราชการฝ่ายหน้า ระหว่างข้าราชการฝ่ายในกับฝ่ายหน้า ระหว่างฝ่ายราชเลขาธิการ (Grand Secretariat) ซึ่งมีสมาชิกส่วนใหญ่มาจากจินภาคกลางและภาคใต้กับฝ่ายชั้นที่ซึ่งมาจากภาคเหนือ

ในแวดวงข้าราชการเองก็มีความขัดแย้งและแบ่งแยกเป็นปกติวิสัย อำนาจส่วนกลางขัดแย้งกับอำนาจส่วนภูมิภาค ในแวดวงราชการล้วนนิยมการแตกแยกแบ่งฝ่าย (Factionalism) การเมืองเป็นเรื่องของพวกพ้องคณะบริวาร (Partisan politics) ชั้นที่ทรงอำนาจอิทธิพลทั้งฝ่ายในและฝ่ายหน้า

ท่ามกลางฉากการเมืองนั้น มีอีกกลุ่มทรงอิทธิพลคือ กลุ่มป่าบูรพา (Eastern Forest, Tung-lin party) เป็นกลุ่มนักวิชาการ เดิมเป็นราชบัณฑิตสมัยซ่งที่ชื่อ (Wushih) ในลุ่มแม่น้ำแยงซีตอนบน ต่อมาใน ค.ศ. 1604 ได้มีการตั้งขึ้นใหม่ประกอบด้วยอดีตข้าราชการที่ถูกอัปเปหิออกจากพระราชสำนัก กลุ่มตงหลิน เป็นกลุ่มที่พบปะสังสรรค์เสวนาวิชาการสม่ำเสมอ จึงมีอิทธิพลกว้างขวางในแวดวงปัญญาชน ข้าราชการกลุ่มตงหลินมีจุดมุ่งหมายที่จะให้วิถีชีวิตการเมืองดำเนินไปตามคติขงจื้อและคตินิยมเม่งจื้อที่ยึดมั่นว่า บุคคลต้องมีความซื่อสัตย์ทรงคุณธรรม กลุ่มตงหลินจึงเป็นกลุ่มวิจารณ์ราชเลขาธิการและชั้นที่ซึ่งล้วนเป็นคณะบุคคลฝ่ายใน กลุ่มตงหลินถูกตราหน้าว่าเป็นกลุ่มหรือก๊กที่บ่อนทำลายพระราชอำนาจและดุลประสานของระบบราชการ ความขัดแย้งโดยอ้างความประพฤติดีปฏิบัติชอบตามคติขงจื้อ ถือเป็นเอกลักษณ์ของประเด็นที่ทำให้เกิดความแตกแยกแบ่งฝ่ายขึ้น ความขัดแย้งลงเอยด้วยการที่ชั้นที่เหวยจงเสียนผู้นำชั้นที่เป็นฝ่ายกวาดล้างกลุ่มตงหลินในระหว่าง ค.ศ. 1625-1626 สมาชิกกลุ่มตงหลินประมาณ 700 คน ถูกขับไล่ออกจากหน้าที่การงาน ถูกประจานให้ได้อาย ถูกจับกุมคุมขังและทรมานถึงตาย

ชั้นที่เหวยจงเสียนได้เถลิงอำนาจโดยชักเชิดพระจักรพรรดิ อันเป็นเหตุให้การปกครองจีนขาดผู้นำ เขาทำให้ระบบการปกครองตกต่ำ ขาดขวัญกำลังใจและทำยสุดลุ่มจมสุดที่จะแก้ไขได้ ท่ามกลางเสียงสาปแช่งจากกลุ่มต่าง ๆ ที่ตราหน้าระบอบการปกครองว่าขาดศีลธรรมจรรยาตามคตินิยมขงจื้อ ระบอบราชการที่ตกต่ำ ง่อยเปลี้ยเสียขา ขาดระเบียบแบบแผน ทว่าใช้อำนาจบาตรใหญ่ กตขี้ข่มเหงราษฎร ย่อมจะไม่อยู่ในฐานะที่จะบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ราษฎรได้

บัณฑิตขงจื้อล้วนวิเคราะห์ว่า ราชวงศ์หมิงถึงกาลอวสานเพราะจักรพรรดิและข้าราชการมิได้ปกครองแผ่นดินโดยธรรม ความนิยมการแตกแยกแบ่งฝ่ายจนราชการง่อยเปลี้ยเสียขา การ

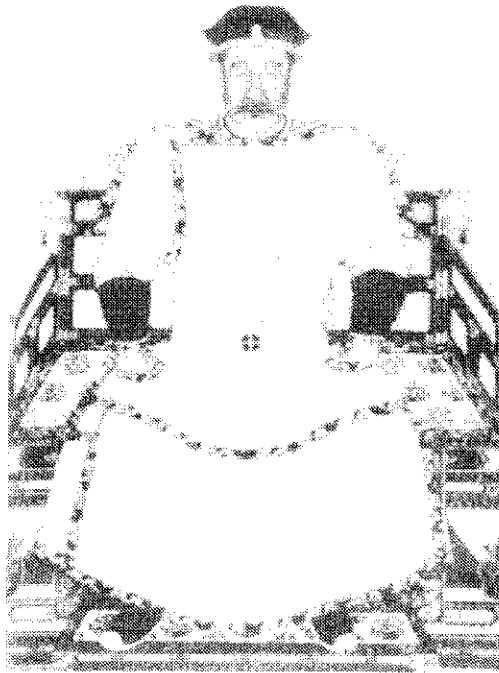

ทหารที่เสื่อมทรามลงและข้าราชการเป็นผู้ที่โลดแล่นบนเวทีการเมืองโดยเผชิญกับชั้นที่ใช้อำนาจ
เผด็จการมาโดยตลอด เหล่านี้ล้วนเป็นสัญญาณบอกเหตุถึงความหายนะที่สืบคลานเข้าไปทุกขณะ

แผ่นดินเกิดจลาจล

ทั้งแผ่นดินลุกเป็นไฟ เกิดกบฏลุกฮือขึ้นพร้อม ๆ กับโจรผู้ร้ายชุกชุม ที่นับว่ารุนแรงคือ
สถานการณ์ในมณฑลส่านซี (Shensi) ใน ค.ศ. 1628 เกิดภาวะทุพภิกขภัยขึ้น โจรผู้ร้ายระบอบ
ชุกชุม กบฏจึงลุกฮือขึ้นโดยมีหลี่จื่อเจิง (Li Tzu-ch'eng) เป็นผู้นำการปล้นสะดม ใน ค.ศ. 1631
กบฏมีกำลังกล้าแข็งมากขนาดตั้งตนเป็นใหญ่และออกหัวานล้อมหาสมัครพรรคพวก ในเดือนเมษายน
ค.ศ. 1644 กบฏหลี่จื่อเจิงได้เข้ายึดนครปักกิ่ง ในขณะที่เดียวกัน กบฏอีกกลุ่มของผู้นำ จางเสียนจุง
(Chang Hsien-chung) ได้บุกเข้ายึดมณฑลเสฉวนได้ใน ค.ศ. 1630 ฆ่าฟันผู้คนล้มตายไปนับล้าน
คน กบฏที่เกิดขึ้นทั่วไปย่อมทำให้เกิดการใช้กำลังทหารอย่างเหี้ยมทรหด เหล่าบัณฑิตล้วนเอาใจ
ออกห่างจากระบอบการปกครอง

เมื่อกบฏในคราบโจรหลี่จื่อเจิงยึดได้นครปักกิ่งนั้น จักรพรรดิทรงปลงพระชนม์ชีพเอง
แม่ทัพอู่ซันกุย (Wu San-kuei) จึงเรียกร้องขอทัพอนารยชนแมนจูเข้าปราบโจร กองทัพแมนจู
ยাত্রาข้ามกำแพงยักษ์เข้าปราบปรามกบฏในคราบโจรซึ่งต้องใช้เวลาลหลายสิบปีกว่าแผ่นดินจีนจะ
กลับคืนสู่ความสงบ ความมั่นคงและความปลอดภัยได้อีกครั้งหนึ่ง ฝ่ายราชวงศ์หมิงได้ล่าถอยไปตั้ง
มั่นสุดท้ายที่เกาะฟอร์โมซา (Formosa หรือไต้หวัน) ใน ค.ศ. 1683 อนารยชนแมนจูได้ครอง
แผ่นดิน จีนทั้งหมดเพราะสถานการณ์ภายในสุกงอมและจีนขาดศักยภาพทางทหารที่จะปกป้อง
คุ้มครองตนเอง

1. Nurhaci (1559-1626),
founder of the Ch'ing dynasty.

2. Emperor K'ang-hsi (1662-1722).

3. Emperor Yung-cheng (1723-1735)

4. Emperor Ch'ien-lung (1736-1795)